

Notes

Valentí Almirall i els Jocs Florals, per F. Xavier Vall i Solaz

Els Jocs Florals, pels peculiars condicionaments de la Renaixença, no són tan sols una institució literària de notable protagonisme, sinó una important plataforma ideològica. No és estrany, doncs, que un polític com Valentí Almirall, al marge de la seva gran sensibilitat cultural, s'hi interessí particularment.

Almirall recorre als Jocs en diverses ocasions: el 1879 aprofita la celebració del certamen per al llançament del «Diari Català»; el 1880 accepta que es constitueixi, interinament, l'Acadèmia de la Llengua, promoguda pel Primer Congrés Catalanista, a partir, exclusivament, de membres distingits en els Jocs; el 1883 presenta el Segon Congrés Catalanista com la peculiar contribució del Centre Català al vint-i-cinquè aniversari dels Jocs Florals; el 1886 se serveix de la presidència per refermar la consagració que suposa el *Memorial de greuges* de l'any anterior i per difondre *Lo catalanisme*; el 1888 aprofita l'escissió que representa la creació d'uns Jocs Florals del Primer

Diumenge de Maig per remarcar a què porta el «sectarisme» de la Lliga, per ressaltar les seves opinions contràries a l'Exposició Universal i per fer gala de republicanisme... A més, Almirall els dedica una particular atenció als seus escrits, analitzant-ne la funció en la història de la Renaixença, avaluant-ne l'estat puntual i instant-ne la transformació.

L'actitud d'Almirall envers els Jocs, igual que la d'una bona part dels sectors progressistes, a causa de la consolidació del certamen i de l'estat rudimentari d'altres institucions catalanistes, evoluciona, en un procés sotmès a diverses oscil·lacions, de la morbiditat inicial a la integració, gairebé plena, per assajar-ne la reforma.¹ Al-

1. Per a una aproximació a les pugnes ideològiques dels Jocs, *vid.* particularment A. CARMONA, *Dues Catalunyaes. Jocfloralescos i Xarons* (Barcelona 1967); M. TOMÀS, *Consideracions entorn dels Jocs Florals de Barcelona, dins La Renaixença. Cicle de conferències fet a la Institució cultural del CIC de Terrassa, curs 1982/83* (Montserrat 1986), ps. 33-38, i M. JORBA, *Els*

mirall passarà del blasma i la paròdia a l'ingrés, el 1882, en el Cos d'Adjunts i a la presidència del Consistori, el 1886, encara que poc després tornarà a distanciar-se'n, el 1888, amb la creació dels Jocs Florals del Primer Diumenge de Maig, que es reclamen, paradoxalment, més *floralescos* que els oficials.

1. L'etapa pre-política (abans del 1868)

Hi ha escassa informació sobre l'activitat d'Almirall anterior al 1868. El període de formació previ a aquesta data és, però, decisiu, ja que es produeix un cert *desclassament*² i es forja la seva accentuada actitud crítica.

Els interessos d'Almirall, en aquest primer període, se centren, més aviat, en el món de l'art i de les lletres. Primer va sentir l'atracció de les arts plàstiques. Va assistir a classes de Llotja, on va manifestar notables qualitats que apuntaven a la seva consagració pictòrica. La crítica, però, d'una tela per l'admirat Claudi Lorenzale, se suposa que l'apartà de la pintura.³ L'interès per la literatura el van incentivar els ambients que va freqüentar mentre estudiava dret i alguns anys després d'acabada la carrera, el 1863. A la Universitat, va coincidir amb Gonçal Serraclara i Conrad Roure, condeixebles ja a l'institut, que li van presentar Frederic Soler i que, amb aquest i Lluís Pellicer, Tomàs Padró, Jaume Garriga, Albert Llanas i Coll i Britapaja, van llogar un pis al carrer de Mont-sió. L'èxit de les representacions que es feien en aquell pis i la voluntat de poder posar en escena obres «*de una índole más reservada*», els va por-

tar a llogar un «*piso alto*» en una casa del carrer d'Escudellers, on hi havia, a més, la rellotgeria de Frederic Soler i el cafè de Las Delicias, que, junt amb el Nuevo, el Pelayo, les llibreries Piferrer, Verdaguer i López i diversos pisos o tallers, congregaven els grups a què pertanyia Almirall.⁴ Es té notícia que, en aquells anys, fins i tot, va escriure algunes obres jocoses, malauradament no conservades.⁵

En aquell ambient literari avançat, anticonvencionalista i festiu, els Jocs Florals, sobretot pel que tenien, als seus ulls, de retrògrads, d'amanerats i de pretensiosos, havien de ser un dels cavalls de batalla. En les qüestions polítiques, es defensava el progressisme enfront del seu caràcter tradicionalista, en l'àmbit lingüístic es propugnava el «català del que ara's parla» contra les seves tendències arcaïtzants i, en el camp literari, s'oposaven formes directes i populars a la seva sofistica- ció convencional i minoritària.

Les sàtires, sovint en forma de paròdia, propiciada per la mateixa pompa floralasca, resultaven per a aquest propòsit tan útils com les crítiques més rigoroses o més. És possible que Almirall participés ja en els Focs Artificials del taller Rull (1860), que es van celebrar quan no tenia encara vint anys.⁶ Ell mateix, en aquells anys, segons refereix Melcior Font, en va organitzar uns de similars: «Era en els primers temps dels Jocs Florals. A l'Almirall li va ocórrer de fer-ne una paròdia en un quart o quint pis dels

Jocs Florals, dins J. MOLAS, div., *Història de la literatura catalana*, vol. VII (Barcelona 1986), ps. 123-151.

2. Pel que fa a l'ascendència d'Almirall, vid.: J. ROCA Y ROCA, *Valentí Almirall. Apuntes biográficos leídos en la sesión solemne del reparto de premios a los alumnos de las Escuelas Municipales, celebrada en el Palacio de Bellas Artes del día 1.º de Octubre de 1904 con motivo de la inauguración de la Galería de Retratos de Bienhechores de la Enseñanza* (Barcelona, Mariano Galve Impresor, 1905), p. 7; M. FONT, *La vida i l'obra de Valentí Almirall*, dins *Anuari dels catalans*, (Barcelona 1926), ps. 126-130 i J. M. FIGUERES, *Valentí Almirall: breus trets biogràfics*, dins *El primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme* (Barcelona 1985), p. 11.

3. Vid. M. FONT, *La vida i l'obra*, ps. 128-129.

4. Vid. C. ROURE, *Recuerdos de mi larga vida. Costumbres, anécdotas, acontecimientos y sucesos acaecidos en la ciudad de Barcelona, desde 1850 hasta el 1900. Recopilación corregida y anotada de los artículos publicados en «El Diluvio» por Conrado Roure*, 3 vols. (Barcelona, Biblioteca de «El Diluvio», 1925, 1926, 1927).

5. *Ibid.*, vol. II, p. 137. A la relació d'obres d'Almirall establerta per J. M. FIGUERES, s'esmenta, en concret, una «humorada teatral», «inèdita» i «iHocalizable», titulada *Moisés i datada «1867?»* (Valentí Almirall, p. 256). Encara que és molt aventurat afirmar-ho, podria tractar-se d'una paròdia antifloralesca ja que, com veurem, Almirall compara els floralistes dels primers temps als sacerdots egipcis. Vid., també, Ramon FABREGAT, *Valentí Almirall i els orígens del teatre català*, «Pont Blau», núm. 69 (juliol del 1958), ps. 226-228.

6. Almenys, va assistir-hi el seu condeixeble Conrad ROURE, el qual explica que els van organitzar els «discipulos de «Llotja» y practicanes del pincel o el lápiz», món que freqüentava, o havia freqüentat recentment, Almirall (vid. *Recuerdos*, vol. I, ps. 128-129).

darreres de la capella de Marcús. Van anar-hi estudiants a presidir-los, disfressats de bisbe, de governador etc. L'Almirall va fer que la reina de la festa fos una pobra terraire i va pujar-la a dalt a l'hora oportuna. Després va pujar-hi l'ase i tot. L'anècdota va fer soroll. Posteriorment sembla que ha estat atribuïda a En Rosinyol.»⁷

A pesar del fet, del qual es disposa d'escassa documentació, no sembla massa aventurat afirmar que, en els primers anys, Almirall fou un antifloralista, si no «absolut», tal com assevera Josep Pla,⁸ si, almenys, en grau elevat, com ho foren, en gran mesura, els cercles en els quals es movia. Ho corrobora el mateix Almirall en evocar, el 1879, la seva posició d'aleshores, que intenta justificar per les característiques inicials dels Jocs Florals: «Recordau [«criptor S.»: Frederic Soler?] que allavores los Jocs Florals no havien alcançat cap mena de popularitat ni tan sols la buscaven. Los que portaven lo tinglado eren poc més d'una dotzena, i tenien organitzada la cosa de manera que, com los antics sacerdots egipcis, s'havien arribat a creure guardadors d'uns misteris vedats als profans. Fins tenien un llenguatge propi, i per son medi establien una barrera entre els iniciats i els que no ho estaven...

»I a pesar de tot això, lo que en aquella rebotiga va néixer devia canviar per complert l'aspecte del catalanisme. Res hi féu que quan s'estrenaren les primeres *gataades*, tots los *pares graves* se tiressin damunt de son autor i dels que el voltàvem; res que es mostressin esgarriats de lo que ells anomenaven sacrilegi. L'element jove aconseguí en un dia lo que ells no havien pogut aconseguir en molts anys. Sa veu fou la veu de la protesta. Al misteri oposaren l'expansió; al llenguatge *arcaic* i convencional que ningú entenia, lo *català del que ara es parla*; en lloc de mirar al passat, miraren al porvenir, i el públic català es posà al costat del jovent. Perquè ningú tingués dubte de la protesta, recordareu ben bé, que l'únic títol de recomendació que portaven les més aplaudides composicions populars, era la

nota de no haver sigut premiades en los Jocs Florals.

»... Los mateixos Jocs Florals degueren deixar-se arrastrar per la corrent, i al cap de pocs anys se posaren fins en condició de ser una institució casi popular. Avui parlen ja com parlem tots en Catalunya.»⁹

Aquella actitud es va anar moderant progressivament. Així, les opinions respecte als Jocs Florals que Almirall, amb el pseudònim de «Joseph Comas y Triadó», manifesta amb data d'«1 juliol de 1867», al «pròlech» als *Singlots poètics* de Pitarra,¹⁰ el text més antic seu que he localitzat, si bé encara continuen essent notablement crítiques, són ja més temperades. A diferència de la tendència posterior al positivisme (tot i que mantindrà un cert idealisme, particularment en les qüestions artístiques i literàries)¹¹ el 1867, Almirall manifesta encara un marcat romanticisme, que el porta a defensar acerbament l'«esperit» contra el «materialisme» «racionalista». Enfront de la seva ulterior concepció de la història (més pragmàtica, bàsicament lineal, encara que admeti períodes regressius, i més aviat antimodernista i proil·lustrada), aleshores, defensa un esquema històric, tòpic a l'època, manifestament providencialista i

9. EL AMICH DE CADA FESTA, *Lo catalanisme. Al eminent escriptor S. (II)*, «Diari Català», núm. 207 (21-XII-1879), reproduït a l'antologia *Articles polítics*, «Diari Català» (1879-1881), edició i pròleg de Josep M. Figueres (Barcelona 1984), ps. 74-75. Molt possiblement, encara que a l'article s'esmenti en tercera persona «Serafi Pitarra», l'«eminent escriptor S.» al qual s'adreça, no sigui altre que Frederic Soler, com identifica també Josep Pla, *El senyor Valenti Almirall*, p. 202.

10. «Pròlech» a SERAFÍ PITARRA [Frederic SOLER], *Singlots poètics o sia col·lecció de obras jocosas, dramàtiques, líriques y narratives, que en vers y en català del que ara 's parla, ha compost [...]* (Barcelona, I. López Editor-Llibreria Espanyola, 1867), ps. v-XIII. El mateix Almirall en reivindicarà l'autoria (vid. *Més explicacions*, «Diari Català», núm. 521 [16-I-1881], reproduït dins *Articles polítics*, p. 145, i el pròleg a F. SOLER, *Nits de lluna*, Barcelona, López, Editor, 1886, ps. 8-9).

11. Jaume ROURA precisa la confluència d'idealisme i positivisme en Almirall destacant la seva «formació filosòfica» amb «algun manlleu del krausisme» i la similitud de les «línies generals» del seu pensament amb les de Salvador Sanpere i Miquel, «el qual intentava precisament en aquells anys conjuminar l'Ideal de la Humanitat de Krause amb l'evolucionisme de Spencer» (*Poesia i política. Entorn d'un discurs de Valenti Almirall*, «Serra d'Or», XXIX, 1937, p. 457).

7. *La vida i l'obra*, p. 131.

8. *El senyor Valenti Almirall*, dins *Obra completa*, vol. XXXII, *Prosperitat i rauxa de Catalunya* (Barcelona 1977), p. 196.

gairebé cíclic, en què s'alternen períodes d'esplendor, idealistes, i de declivi, materialistes: a l'auge d'Homer i del segle de Pèricles, segueix la davallada grega, que s'accentua en l'època llatina; torna, tanmateix, l'esplendor, més pletòric, amb el cristianisme, al qual succeïx, però, la decadència racionalista. L'art i la literatura responen també a aquesta evolució històrica, ja que són fruit de l'«esperit» de l'època en què sorgeixen. Als temps de declivi ha de seguir un primer període en què «algun d'aquests fets o idees que muden lo món produeix la fé artística», perquè, en una segona fase, «quant la idea s'ha desfet de tots los obstacles y s'ha obert camí», «llavors la inspiració, com una corrent magnètica, passa dels artistes al públic i del públic als artistas». D'acord amb aquests plantejaments, els Jocs Florals, malgrat que són estimables pel que tenen de recuperació de la llengua, a diferència de Pitarra, no poden considerarse, pròpiament, la causa «del renaixement o creació del Teatro y literatura catalans» pel seu caràcter minoritari i la seva imitació merament formal, sense assolir-ne el vigor espiritual, de la literatura de l'edat mitjana, que els porten a un arcaisme i a un academicisme, en el fons, similar al setcentista: «Que aquesta creació fou obra d'en Pitarra no admet cap dubte. Veritat es que abans que ell havia nascut una institució que quant menys per sas bonas intencions mereix l'amor de Catalunya; veritat es que quant comensá en Pitarra feya ja alguns anys que'ls Jochs florals feyan sa festa; pero també es veritat que'ls Jocs florals cometeren una grossa errada al naixer. Se deixaren portar per la corrent dels temps, y tractant de donar vida á una literatura comensaren per l'últim període, pe'l período de forma. En lloch de fer viurer una literatura, ressucitaren un idioma; no miraren lo present ni 'l porvenir, sino 'l passat; no 's cuydaren de fer naixer entusiasme, sino de crear mestres, y per aixó sos efectes quedaren reduits á la festeta y al aplaus obligat dels concurrents ...»

«...Los Jochs Florals mateixos, volguent fer lo paper que devant el món feren las academias que xiulavan als mes inspirats poetas porque no 'ls comprenian, llansaren mitj amagant la ma sajetas á nostre autor, á qui entre uns y altres feren derramar amargas llágrimas ...»

A l'article *Més explicacions*, del 1881,

on Almirall exhuma aquest «Prólech» per demostrar la coherència del seu catalanisme si bé reconeix que, com a «obra d'un jove que acaba de sortir de les aules», «és una mica massa inflat i rimbombant, i conté tal vegada algunes pretensions filosòfiques i històriques que avui no firmaria», justifica les afirmacions citades per les característiques inicials dels Jocs: «Era amic del catalanisme popular que mirava endavant; no de l'oficial que mirava endarrera. Allavors los Jocs Florals tenien tendències separatistes, i nosaltres no sols [no] erem adjunts dels Jocs Florals [fins el 1882, Almirall no figura en la relació d'adjunts dels anuaris], sinó que procuravem per tots los medis desautoritzar ses tendències. Per a nosaltres, lo catalanisme estava en lo naixent teatro, en les societats corals, en la poesia expansiva, en les aspiracions generoses.»¹² Certament, els Jocs Florals de 1867 a 1881 s'han transformat, però, com veurem, ha canviat, també, l'òptica d'Almirall.

2. L'etapa federalista (1868-1878)

Encara que abans de 1868 Almirall havia desenvolupat ja una certa activitat política, pot prendre's la Revolució de Setembre com la fita en què el federalisme catalitza políticament l'ideal progressista i catalanista latents en els ambients literaris que freqüentava: «Vos recordeu [amic C.: Conrad Roure?] com vam entrar a la política. Poc després de la trontollada d'institucions que tingué lloc l'any 1868, trobant que el Federalisme era la condensació pràctica de les aspiracions catalanistes vagues que sentíem els que teníem per centre de reunió la rebotiga del nostre excel·lent amic en Frederic Soler, vam declarar-nos federalistes.»¹³

12. *Articles polítics*, ps. 147-148. Almirall acusarà reiteradament els floralistes de «separatistas», accentuant la contraposició amb l'esperit solidari del federalisme i forçant la contradicció entre el seu afany d'independència de l'estat espanyol i l'aliança amb l'unitarisme per combatre la Revolució de Setembre. Fins i tot anomenarà «no separatista» la seva candidatura a la presidència del Primer Congrés Catalanista.

13. Article publicat el 1885 a «La Renaixença» i reproduït a V. ALMIRALL, *Regionalisme y particularisme. Cartas de ...* (Barcelona, Club Autonomista Catalán, 1901). Aquesta versió es transcriu parcialment a l'antologia *Ideari de Valenti Almirall*, selecció i pròleg de Jordi SOLÉ-TURA

No sembla que hi hagi prou documentació com per precisar amb certesa l'actitud d'Almirall envers els Jocs Florals des de la Revolució de 1868 a la caiguda de la República, el 1874.¹⁴ És lògic suposar, però, que possiblement, encara que Almirall no va formar part de l'Ajuntament que es va negar a patrocinar els Jocs Florals de 1869 (havia estat regidor poc abans i ho seria poc després), devia donar suport a la resolució del consistori municipal, al qual pertanyia el seu bon amic Conrad Roure, de no patrocinar els Jocs. Fa pensar que abonava l'actitud de l'Ajuntament el fet que Almirall acusarà més tard, reiteradament, els floralistes d'haver-se oposat a un moviment particularista com el federalisme, fent prevaler altres qüestions ideològiques per damunt del catalanisme. Tanmateix, per aquelles dates, el devia preocupar més l'organització del pacte de Tortosa que es va firmar el 18 de maig de 1869.

A l'exaltació del sexenni, que culmina amb la instauració de la República, segueix una etapa, en comparació amb l'agitació anterior, gairebé d'inactivitat, motivada per la decepció de l'experiència republicana i per la restricció de les llibertats dels primers anys de la Restauració. Alguns dels escassos articles d'Almirall publicats entre 1876 i 1878 a «La Imprenta», «El Porvenir», «La Campana de Gràcia» i «La Gaceta de Barcelona» es recullen aquell darrer any, amb el pseudònim habitual d'«A.Z.», sota el títol d'*Escritos catalanistas*.¹⁵

En un d'aquests articles, *Las leyes forales y el carlismo en Cataluña*, publicat a «El Porvenir» de Barcelona (no se n'indica la data), hi ha una referència als Jocs Florals en què es juxtaposa el floralisme de los «partidos medios» al foralisme carlí i al fe-

deralisme republicà, identificant, doncs, clarament, aquesta institució, almenys en els seus orígens, amb els sectors conservadors moderats: «*Hasta los pocos que forman los partidos medios, se ven obligados á hacerse descentralizadores y á crear instituciones de resistencia á la influencia aquella. En el renacimiento de la literatura catalana, ellos crearon los Juegos Florales, y premiaron no á los poetas que cantaban las ventajas de la unificación, sino á los que lloraban sobre las ruinas de nuestras antiguas instituciones y costumbres.*»¹⁶

A l'article *El renacimiento catalán*, publicat el 1878 a «La Imprenta» (no se'n precisa la data) i aplegat al recull esmentat i, en versió catalana incompleta, a «L'Aureneta» de Buenos Aires,¹⁷ Almirall diagnostica la degeneració de la Renaixença a causa del floralisme, que arrossega amb la seva crisi la de les altres manifestacions renai-xentistes. Els Jocs Florals, originàriament, eren vigorosos, a pesar de l'arcaisme, el minoritarisme i el convencionalisme i tot i la vaguetat del seu catalanisme (manifest en el plany per la «nacionalitat perduda» i en la voluntat de defugir la «influència castellana», que tant portava a contentar-se amb mínimes concessions com a somiar l'emancipació). La davallada d'aquesta institució s'inicia a la Revolució de Setembre, perquè, quan el federalisme va aglutinar les vagues aspiracions catalanistes, els floralistes es van aliar amb els centralistes conservadors, anteposant els interessos de classe al seu autonomisme i extremant el tradicionalisme, per frustrar la seva instauració: «Per' combatre lo mohiment qu'ells mes qu' altres habian provocat, usaren tots los medis, inclós lo maquiavelich de seguir anomenant-se catalanistas. No 's creguin que sospenguessen los Jochs Florals, sino que 'ls desnaturalisaren. A la fé que cantavan, li afegiren tots los articles del *Syllabus* [recull de vuitanta proposicions condemnatòries contra el progressisme proclamades per Pius IX el 1864]; la pátria deixá d'esser la antagonista de Castilla per convertir's en sa esclava, y l'amor quedá reduhit á

(Barcelona 1974), edició per la qual he citat aquest passatge (p. 74).

14. Ignoro si hi ha alguna referència aclaridora als articles de caràcter predominantment polític que Almirall va publicar assíduament a les revistes «El Federalista» (del 24 d'octubre de 1868 al 4 de març de 1869) i «El Estado Catalán» (del juliol de 1869 a l'11 de juny de 1873), que ell mateix va fundar, o en altres publicacions en què va col·laborar més esporàdicament, com, per exemple, «La Alianza de los pueblos».

15. *Escritos catalanistas. El renacimiento catalán. Las leyes forales y el carlismo en Cataluña. Artículos por A.Z.* (Barcelona, Imprenta de Pedro Casanovas [1878: per errata, hi figura l'any 1868]).

16. *Ibid.*, ps. 131-132.

17. «L'Aureneta» (13-X-1878/1-XII-1878), ps. 265-266, 277-280, 289-291, 301-304, 314-317, 336-339, 349-351, 361-363. Agraeixo la referència a Eulàlia Pérez. La part traduïda la citaré en aquesta versió catalana.

una tonteria tant convencional com lo de las tragedias neo-clásicas. Desde llavors no ha tornat á parlars' en los Jocs Florals, ni de clavells blancs y vermells [allusió al discurs del segon president, Francesc Permanyer], ni d'ardentas ponentades [referència a l'antepenúltima estrofa de «La veu de les ruïnes», d'Adolf Blanch, poema guanyador de l'englantina el 1867], ni s'ha plorat una sola llàgrima de *dol* y d' *anyoransa* per aquella *pobre reyna* [citació al poema d'Antoni Camps i Fabrés «Los tres sospirs de l'Arpa», guardonat amb la flor natural el 1861], per mes que ho huija mimvat ni en un grà'l pes de sas cadenas.» El declivi dels Jocs és evident. La proliferació de certàmens creats a imitació seva i l'abundor de composicions presentades, lluny de ser un signe d'esplendor, no són sinó un símptoma de decadència, que satiritza a l'estil de les paròdies de la primera etapa: «Al anunci de certámen no faltan homes sapats que despenjan la lira y surgint mitja dotse-na d' estrofas ab quatre vulgaritats, amandadas ab altres tantas paraulas bárbaras y modismes antichs, se presentan ab cómica formalitat á disputar un parayguas de plata, una aranya daurada ó algun altre rebutx d' alguna de nostras argenterias.» Els Jocs, els monopolitza una minoria que es premia mútuament en un cercle viciós («avuy coronan als que 'ls han de coronar demá»). Això fa que en les composicions guardonades els darrers anys «tot» sigui «esllanguit y sens trascendencia», «aixís los assumptos com la manera y forma», i que no sorgeixi ja una «invocació com la d' Aribau; un crit d'angunia com lo d' En Robert, en son ¡*Pobre Llatzer!* ó una explosió de sentiment ó una tirada de versos armoniosos com los de 'n Balaguer en sos bons temps». Els Jocs Florals no han «pogut regalarnos un poema dramátich á la moderna, ni una novela trascendental» i ni tan sols, en el camp de la poesia lírica, «no han sabut condensar un pensament sério y filosófic, encar que fos imitant als poetes que viuen en este sigle». No considera que sigui tal *L'Atlàntida* de Jacint Verdaguer, premiada l'any anterior (1877), a la qual alludeix despectivament. Almirall veu en la mateixa cerimònia dels Jocs un signe inequívoc de la seva crisi: «... no 's reuneixen en cap local històrich [la Sala de Cent o la Llotja] que, recordant antigas glorias desperti modernas aspiracions, sino en

un teatre qualsevol [el Teatre Principal o de la Santa Creu] dels molts que te Barcelona. En los intermedis ni tan sols ressonan ja aires catalans, sino qu'alegra la festa qualsevol rigodon ó tema de sarsuela. 'L president llegeix un discurs híbrid, més ó menys correcte y erudit, y' ls poetes, que son sempre 'ls mateixos, arrancan un picament de mans obligat, ab sas poesías que se semblan totas. ¿Qué altre cosa pot donar de sí una festa qu'ha perdut tota aspiració y objectiu?»

Aquesta descripció de l'estat dels Jocs Florals és, deliberadament, hiperbòlica (s'omet, per exemple, la incorporació d'elements progressistes). Cal entendre, però, que Almirall exagera la degeneració dels Jocs Florals no amb afany rebentista, sinó amb intenció de regenerar l'ideal flouresc a fi que, «expurgant» les antigues tendències catalanistes i donant un nou objectiu polític a la Renaixença, «recobre como por ensalmo la virilidad perdida»: «Canten los poetes la patria de hoy, suspirando por la de mañana; pinten lo que serian las comarcas catalanas si pudiesen desarrollarse con libertad y sin obstáculos; imaginen por el genio de nuestros antepasados lo que podrán ser nuestros hijos, y es seguro que producirán obras de aliento. Canten la fé, pero no esa fe ciega que ya á nadie inspira, sino la fé en el porvenir, en la ciencia, en el poder del hombre libre. Lean en los libros santos de nuestros tiempos los prodigios que está realizando el mundo moderno; sondeen y procuren abarcar los misterios que tras de sí deja cada descubrimiento nuevo, y obtendrán mas gloria que cantando apariciones de vírgenes ó milagros por amuletos. Canten el amor; pero no ese amor de castellanas místicas y pajes desvergonzados; no esas escenas enervadoras de lujuria devota de siglos que pasaron, sino el amor que ha de regenerarnos, la aspiracion sublime á la fraternidad universal, á la armonía entre los variados seres de la naturaleza. Prevean, imaginen mucho; que la misión del poeta, cual la de los antiguos profetas, es adelantarse al mañana; y entre las facultades del hombre la imaginación hace el oficio de la vanguardia de exploradores en los ejércitos.

»Y al dar los poetes expansión á sus sentimientos, no olviden jamás que son catalanes. Estudien nuestra historia, nuestro suelo, nuestra fauna y nuestra flora empápense de ideas y de

*hechos catalanes y sirvanse de ellos para vestir y adornar sus composiciones.*¹⁸

Almirall no contribuirà, però, a aplicar aquest ideal literari, en editar en castellà les seves úniques obres de creació de 1878: les «novelas políticas» *El alma al diablo* i *Una autoridad modelo: historia de un gobernador de orden*.¹⁹ La tria idiomàtica, per bé que l'argument s'emmarqui a Barcelona, es pot explicar, en part, per la falta de tradició catalana del gènere i, potser també, per la voluntat d'obtenir una major difusió de la sàtira. D'altra banda, sembla evident que Almirall no creia que cap d'elles, si haguessin estat escrites en català, pogués ser la «novela transcendental» que reclamava per a la literatura catalana. La seva contribució, la centra en el terreny estrictament polític, ja que, al marge de l'afecció personal per aquest camp, considera prioritari estendre la Renaixença a altres aspectes i, en particular, donar-li un contingut ideològic perfectament definit, que consolidarà i renovarà la pròpia literatura.

3. *L'apropament als Jocs Florals* (1879-1885)

El 1879 Almirall emprèn la publicació del «Diari Català», que apareix el diumenge 4 de maig, data de la celebració dels Jocs Florals d'aquell any. Sembla evident que Almirall va provocar la coincidència per a una major difusió del seu «Diari». Al marge de l'interès pel benefici que aquest fet podia reportar al periòdic, possiblement va influir en la decisió la composició del Consistori: el presidia el seu antic amic Gonçal Serraclara, tenia per secretari Emili Vilanova, col·laborador literari del periòdic i, entre els altres mantenidors, els també col·laboradors literaris del «Diari Català» Damas Calvet, Angel Guimerà i Manuel de Lasarte, a més de Josep Narcís Roca, que havia col·laborat en la revista «El Federalista», fundada per Almirall, i Josep Pella i Forgas, que formaria part de la facció més conservadora del Centre Català. El «Diari» dedica una

notable atenció als Jocs d'aquell any. Val a destacar que l'endemà de la festa, en un article titulat *Los Jochs Florals*, sense firmar, se'n fa una crònica, exaltant el que suposen de manifestació de la vitalitat de l'aspecte literari de la Renaixença. Tant si és obra d'Almirall, que sembla el més probable, com si merament es publica sota la seva direcció, el cas és que, encara que els plantejaments generals són els mateixos, contrasta amb l'article *Lo renaixement català*, de l'any anterior, en la valoració de l'estat de la literatura catalana, en ressaltar la presència en «moltes solemnitats artístiques y literarias de carácter catalanista» del «sello» essencial de «l'espirit modern».²⁰

El 8 de gener de 1880, el «Diari» convoca un certamen literari, que, a part el fet de tenir una línia ideològica més marcada que la dels Jocs Florals (ja que «se recomana als escriptors, que atenen al caràcter del periòdic, los treballs enclouen un criteri avansat»), potència, sobretot, aspectes que en aquell concurs literari tan sols es cobreixen, de manera esporàdica, a través dels premis extraordinaris. El Certamen del «Diari Català» consta de quatre apartats: «travall d'imaginació, «prosa crítica» («ya siga sobre ciencias, arts, literatura, lingüística, etcétera»), «travall històric» i «traducció».²¹ El «Diari» es reserva el dret de reproduir algun dels escrits que hi concursen, fins i tot abans de resultar premiats. Aquest concurs literari, doncs, a part el seu interès intrínsec, serveix a la redacció per nodrir-se d'articles. L'1 d'abril s'anuncia la reunió del jurat, format per membres de la redacció,²² i el dia 8 d'aquell mateix mes es publica el veredict:

1. *Treball d'imaginació*: RIERA I BERTRAN, Joaquim: «La figuranta». *Accèsit*: FARNÉS, Sebastià: «Un baiteig».
2. *Prosa crítica*: Desert. *Accèsit*: «NOMEN»: «Notas sobre l'estat de la llengua catalana».²³

20. «Diari Català», núm. 2 (5-v-1879), p. 2.

21. *Ibid.*, núm. 224 (8-i-1880), a primera plana.

22. *Ibid.*, núm. 307 (1-iv-1880), p. 672.

23. Encara que, al «plech clos», es va trobar una «contrassenya», podem saber que es tracta de Josep Martí i Folguera, perquè va publicar, posteriorment, aquest mateix article a la «Revista del Centro de Lectura» (16-12-1883), on n'havia publicat, en l'etapa anterior, una versió

18. *Escritos catalanistas*, ps. 7-78.

19. Publicades a Barcelona per Librería Española de I. López i Imprenta de Pedro Casanovas, respectivament. Ambdues firmades amb el pseudònim «A.Z.», que Almirall utilitza habitualment.

3. *Prosa històrica*: NANOT RENART, Pere: «Lo caracter de 'n Jaume d'Urgell».
4. *Traducció*: Desert.²⁴

Un mes després, se celebren els Jocs Florals, que aquell any es refereixen sense l'entusiasme de l'anterior: es descriu la festa, es fa relació dels escriptors premiats, remarcant que, amb l'englantina aconseguida, Verdaguer passa a ser Mestre en Gai Saber i s'ajorna el comentari crític de les obres fins a la lectura del llibre.²⁵ Efectivament, l'1 de setembre, es ressenya l'*Anuari*, retraient a «La barretina» de Jacint Verdaguer «algunas estrofas difusas y otras que adoleixan de vaguetat» (si bé es reconeix que «la forma afalagadora d'aquesta y l' assumpto patriòtic que en ella's tracta, li donan bon efecte») i censurant el «convencionalisme en lo sentiment» de «Penediment» de Marià Aguiló, guardonada amb la vio-
la.²⁶

A finals d'aquell mateix any, Almirall publica l'article *Clavé-Soler-Balaguer*, en què, prenent com a eixos aquests personatges i els camps que representen, fa balanç de la Renaixença, quan «tan poderós se manifesta lo Catalanisme [a causa de la celebració del Primer Congrés]». De fet, a l'article es contraposen les societats corals i el teatre, representats, respectivament, per Clavé i Soler, als Jocs Florals, simbolitzats pel seu fundador de línia més progressista, Víctor Balaguer.²⁸ Els arguments desqualificadors dels inicis dels Jocs Florals són similars als de *Lo renaixement català*, del 1878 (minoritarisme, exclusivisme, suport oficial, caràcter retrògrad...). A diferen-

cia d'aquell article, però, es parla del revifament dels Jocs pels altres dos corrents i s'utilitza el catalanisme literari com a precedent ja del polític, concretat en el Primer Congrés Catalanista, en funció del qual s'estableix, de fet, aquesta genealogia de la Renaixença: «¡Cosa notable! En Soler y en Clavé van comensar la seva tasca fa una vintena d'anys, y quan per primera vegada s'han reunit los catalanistas en "Congrés" han definit lo catalanisme de la mateixa manera que ells van entendrel densá el primer dia. Las miras estrechas y petitas dels primitius «Jochs Florals» son ja avuy tan ridiculas com lo llenguatge rebuscat y quasi misteriós ab que las expressaban, entenentlo sols los iniciats, que no van passar may de pocas dotzenas. Si 'ls Jochs Florals viuen encara y han conquistat certas simpatías, es porque han entrat en lo camí que van trassarlos lo músich y 'l poeta als que tan van combatre; porque han agafat punts de mira mes amples y han acomodado son llenguatge al per ells tan despreciat catalá d['] avuy.»

Pel que fa, en concret, a la qüestió de la llengua, és per aquesta esperança en el seu acomodament al «catalá del que ara 's parla», que el Primer Congrés Catalanista aprovà la constitució interina d'una Acadèmia de la Llengua Catalana formada pels Mestres en Gai Saber, absents i residents a Barcelona, agregant-s'hi, si calgués, fins arribar a la xifra de 25, els membres del primer Consistori, els presidents dels Jocs que haguessin escrit alguna obra en català, per ordre d'antiguitat, o els que aquests decidissin.²⁹ A pesar de l'ànim conciliador del sector d'Almirall, que va acceptar aquesta primera composició de l'Acadèmia, tot i que la seva representació seria molt reduïda, van sorgir, immediatament, problemes. En constituir-se els acadèmics «natos ó fundadors», «alguns, no la majoria», van manifestar que, «per qüestions de delicadesa desitxaban antes de acceptar en definitiva consultar al cos de adjunts».³⁰ Tanmateix, un sector d'aquesta corporació va aprofitar l'avinentsa per presentar una proposta per la qual també els futurs mestres en Gai Saber i presidents dels Jocs Florals se-

castellana («El Eco del Centro de Lectura», IV època, any II, núms. 2-7 [20-II/10-III-1878]).

24. «Diari Català», núm. 314 (8-iv-1880), a primera plana.

25. *Notícies de Barcelona. Jochs Florals*, «Diari Català», núm. 339 (3-5-1880), ps. 17-18.

26. *Ibid.*, núm. 430 (1-9-1880).

27. *Ibid.*, núms. 476, 483, 484, 485, 488 i 491 (2, 9, 10, 11, 14 i 17-12-1880). Recollit per J. M. Figueres dins V. ALMIRALL, *Cultura i societat* (Barcelona 1985), ps. 83-96, i reproduït en edició facsimil a *La Renaixença. Fonts per al seu estudi, 1815-1877*, selecció de J. Molas, M. Jorba i A. Tayadella (Barcelona 1984), ps. 382-404. Cito per aquesta darrera edició.

28. Almirall, a part els defectes que atribueix a l'adhesió al formalisme, retreu a aquest escriptor el fet que «en Balaguer poeta ha estat sempre supeditat a en Balaguer polítich, y sa lira ha sigut tan inconstant com la política de la nostra terra».

29. *Vid.* el *Diari de Sessions*, reproduït a *El primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall*, ps. 192-193.

30. *Ibid.*, p. 230.

rien membres de l'Acadèmia.³¹ Almirall (que, d'altra banda, difícilment es podia imaginar, aleshores, que aquesta clàusula li hauria obert, a ell, les portes de l'Acadèmia, si aquesta hagués tingut un mínim de durada) va advertir del perill d'escissió que suposava tal proposta, bo i recordant als adjunts «que la popularitat de tan simpàtica festa està un poch quebrantada, y per tal motiu no 's trova en situació de poder carregar ab la responsabilitat» de fer fracassar l'Acadèmia. Arriba a amenaçar, fins i tot, de tornar a convocar immediatament un altre Congrés Catalanista. A la reunió del Cos d'Adjunts, però, s'arriba a una solució de compromís. Gràcies a una esmena, «tan conciliadora que casi be fou admesa per unanimitat», de Vidal i Valenciano, que ja havia tingut un paper important en el debat del Congrés sobre aquesta qüestió, s'acorda que es procedirà a ultimar la constitució de l'Acadèmia per aquesta mateixa corporació, juntament, però, amb la Mesa del Congrés. El «Diari Català» considera la resolució com una «solució digne de tothom».³²

L'any 1881 Almirall, a la secció dominical que signava com «L'Amic de cada festa»,³³ «saluda» els Jocs Florals, que presidia Jacint Verdaguer, amb l'oferiment de la seva «solució» a l'estat decadent, segons el seu parer, de la institució. Altre cop, en remunta la crisi a l'oposició dels seus instauradors a la Revolució de Setembre, que, d'una part, va causar el fracàs del federalisme, però, també, en contrapartida, el dels mateixos Jocs. S'assenyala que dominen «los englantinistes», que «ressusciten una llengua, una història i un modo de ser i si demà els diguessin que han ressuscitat un caràcter els vindria de nou». Tot amb tot, confia que, de la mateixa manera que les aspiracions «separatistes» de l'inici dels Jocs van poder ser traduïdes «en lo federalisme de l'any 68», ara, que els florilistes «tenen por de la seva pròpia ombra», el catalanistes progressistes sabran donar-los «lo calor que els falta».

De moment, no cal sinó practicar l'«adagi àrab que diu: "si vols veure passar lo cos de ton enemic, assenta't a la porta i espera"».

La crònica de la celebració es publica, sense firmar, dos dies després.³⁴ El títol, «Als adjunts dels Jochs Florals», indica ja que es tracta més aviat d'un requeriment a aquesta corporació, perquè promogui un canvi en la trajectòria dels Jocs, ja que els d'aquell any, «més que preparats pel cos d'adjunts, han semblat una festa de la Juventut Catòlica». Es denuncia que, a fi d'apoderar-se del Consistori, es van valer del prestigi de Rubió i Ors i de Frederic Soler, els quals els van fer encapçalar la candidatura sabent que el primer no podia acceptar el càrrec per raons personals i el segon tampoc no podia fer-ho per raons ideològiques. D'aquesta manera van aconseguir de fer president Verdaguer, un «místich que, si es un bon poeta, no sab may prescindir de sas idees, rodejat d'englantinistas de pura rassa». El resultat de la festa va ser el previsible: «Los poetas de debó, s'han retret de concorre al certámen [la viola, l'englantina i alguns premis extraordinaris van quedar deserts], lo discurs del president ha sigut un sermó missionista, los premis los han guanyat volterians [no precisament en el sentit d'"anticlericals", sinó en l'accepció de "cortesans"], que per que' s crehuen que ara està de moda, cantan sols lo retrás y la vellura.» Enfront de l'ultramuntanisme que s'atribueix a la celebració d'aquell any, es reclama una «festa neutral, en la que poguessim reunirnos tots los catalanistas sense ofendrens ni mortificarnos», si bé «vertaderament catalana y consagrada al avens y á la cultura de la nostra terra». Aquests enfrontaments ideològics es condensaran a més en una qüestió quasi personal: el greuge a la memòria de Joaquim M. Bartrina, col·laborador del periòdic i bon amic d'Almirall,³⁵ que, segons el

31. V. A., *Als senyors adjunts dels Jochs Florals*, «Diari Català», núm. 481 (7-XII-1880), p. 534.

32. Vid. Secció de Noticias. Reunió del Cos d'Adjunts, «Diari Català», núm. 482 (8-XII-1880), p. 542, i Secció de Noticias. Reunió del Cos d'Adjunts, *ibid.*, núm. 483 (9-IX-1880).

33. *Los Jochs Florals*, «Diari Català», núm. 625 (1-5-1881), recollit per Josep M. FIGUERES, a *Cultura i societat*, ps. 97-99.

34. *Als adjunts dels Jochs Florals*, «Diari Català», núm. 627 (3-5-1881), p. 306.

35. Segons A. ROVIRA i VIRGLI, *Valentí Almirall* (Barcelona 1936), p. 31, Bartrina va tenir un paper destacat en la fundació del «Diari Català». Almirall li va dedicar diversos articles necrològics (*Bartrina*, «La Veu de Catalunya», núm. 7, 5-VIII-1880, reproduït parcialment com a pròleg a J. BARTRINA, *Perpetuïnes*, Barcelona 19..., ps. 5-10 i recollit a l'antologia *Cultura i societat*, ps. 75-82, i *Les conferencias d'En Bartrina*, «El Eco del Centro de Lectura», IV època, núm. 33, 29-VIII-1880, ps. 17-19) i prologa una

«Diari Català», suposa la substitució dels escuts amb els noms dels catalans notables finats entre una celebració i altra per una làpida col·lectiva «Als catalanistes morts durant l'any 1880-1881», tot i que el secretari, Narcís Oller, manifesti el reconeixement del Consistori per la figura d'aquest poeta.³⁶

Potser, en concret, com a reacció a la manipulació dels Jocs Florals del 1881 per part dels adjunts conservadors o, en general (per fer servir la seva mateixa expressió) «cansat ja de seure a la porta de l'enemic», Almirall, el 4 de novembre de 1881, va escriure a Narcís Oller, secretari del Consistori, demanant de ser admès al Cos d'Adjunts.³⁷ A l'anuari del 1882, figura ja el seu nom en la relació d'adjunts numeraris.³⁸

Aquell any, Frederic Soler va succeir Verdaguer en la presidència. Almirall, com a president accidental del Centre Català, en un discurs publicat en el primer número del «Butlletí», demana un record per als instauradors dels Jocs Florals, per als primers poetes dramàtics, per als primers prosistes i per als qui van utilitzar primer el català en qüestions científiques, per aquest ordre, però sense establir jerarquies, assenyalant, tanmateix, que el «Renaixement ha sortit ja de la seva infància de vaguetats i de ideals emboirats».³⁹

Van seguir, però, dos consistoris de caràcter predominantment conservador: el de la vint-i-cinquena festa i el de 1884. Almirall no pot deixar de sentir-se contrariat, encara que es congratuli, junt amb Josep Guílló, Josep Coroleu i Anton Morante, de la commemoració del quart de segle de la ins-

titució a la «Discussió del Programa del Catalanisme» del Segon Congrés Catalanista (datada el 6 novembre de 1882), que es pretén, fins i tot, «lo millor camí que pot adoptar lo Centre per pendre part en tals festes».⁴⁰

A l'article *Pàtria, fe y amor. Divagacions d'un pessimista*, publicat a «L'Avenç», en dues parts, el 15 i el 31 de març de 1884, Almirall fa al·lusió als darrers consistoris: «Si algú, no obstant, caigués en aquesta temptació [la de presentar unes composicions amb un tractament tan audaç de la trilogia flouresca com les que, tal com veurem, proposa el "pessimista"]», li donaria un bon consell: li recomanaria que esperés cent anys o 's fes un Consistori expres, puig en los temps que correm y ab los consistoris que s'estilan, fora molt possible que no se n' emportés ni una englantina de mala mort.»⁴¹ L'article, com el títol indica, pren la forma d'un diàleg, transcrit en estil directe, entre l'autor i un escriptor «pessimista» (diàleg reduït pràcticament a un monòleg, per la loquacitat de l'interlocutor).⁴² El «pessimista» argumenta a favor de la poèticitat del temps present, que caracteritza com una època «excèptica y utilitaria», perquè inspira la «voluptuositat» que sent per la «misèrrima il·lusió de veure mes clar que 'ls altres». Contraposa a aquestes

40. *Ibid.*, núm. 3 (1882), ps. 34-35. Reproduït per M. C. ILLA I MUNNÉ, *El Segon Congrés Catalanista. Un congrés inacabat. 1883-1983* (Barcelona 1983), ps. 73-76.

41. «L'Avenç», any III, núm. 26 (15-III-1884), ps. 193-196, i 27 (31-III-1884), ps. 213-218, a ambdós números a primera plana. L'article es recull, també, a V. ALMIRALL, *Articles literaris. Publicats en «L'Avenç». 1882-1890* (Barcelona 1904).

42. Ignoro si la conversa amb «el pessimista» es basa en una anècdota real o és un mer artífici literari. De fet, Almirall, als seus articles, recorre, sovint, tant a diverses tècniques de ficció com a experiències personals. D'una part, té prou enginy literari per inventar aquestes «divagacions». D'altra banda, el seu mateix caràcter ha estat titllat de «pessimista» (vid., per exemple, A. ROVIRA i VIRGILI, *Valentí Almirall*, p. 52) i es va interessar pel nihilisme (vid. la sèrie de sis articles, firmats amb el pseudònim de THALES, titulats *Nihilisme en Rússia. Estudis d'actualitat*, «Diari Català», núms. 581, 587, 597, 616, 624 i 637 (18 i 24-III, 3,22 i 30-IV i 13-V-1881)). És possible, fins i tot, que es produís realment l'anècdota o una de similar. «El pessimista» és un tipus que devia proliferar en els cercles d'Almirall. Joaquim Maria Bartrina, per exemple, que firmava a vegades «Doctor Pésimo» i que sovint suggeria possibles arguments que no arribava a concretar, respondria perfectament al personatge.

selecció de la seva obra castellana («Cuatro palabras de J. M. Bartrina», *Obras en prosa y verso escogidas por J. Sardà*, Barcelona, Teixidó y Parera, 1881, ps. 291-297).

36. Josep M. Casacuberta i Joan Torrent ressenyen la polèmica impulsada pel «Diari Català» i reconstrueixen l'actitud de Verdaguer a partir de les cartes a Col·lell a l'*Epistolari de Jacint Verdaguer (1880-1882)*, vol. III (Barcelona 1971), ps. 102-110 i 261-263.

37. Aquest document es conserva a l'Institut Municipal d'Història (sèrie I, número 151) i el reproduïu en edició facsímil J. M. FIGUERAS, *El Primer Congrés Catalanista*, ps. 60-61.

38. Barcelona, Estampa de «La Renaixensa», 1882.

39. *Discurs llegit per lo vicepresident primer, president accidental, D. Valentí Almirall, «Butlletí del Centre Català»*, núm. 1 (17-VI-1882), ps. 4-11.

noves «fonts» de la poesia les estroncadetes de les «excel·lències de la pàtria, los miracles de la fe, las tendresas de l'amor», que no es corresponen amb una època «excèptica, descreguda y materialista» i, per tant, d'una sensibilitat poètica distinta. Proposa com a models E. A. Poe, Leopardi i Heine. Després de doldre's del molt que falta encara per canviar, cau en un cert abatiment. De sobte, però, canvia d'expressió i rectifica, «ab lo to més sarcàstich de que l'havia dotat la naturalesa»: «—¡La pàtria, la fe, l'amor! ¡quins tres temas, llurs misèries, per un poeta que estigui á l'altura del temps! Escolteu-me ab atenció, que vaig á darvos argument pera tres poemas.»

Efectivament, «el pessimista» suggereix idees per fer un poema que s'ajusti a cada un dels tres temes floralescos: «1. Pàtria: Uns «salvates» es moren d'anyorament de la pàtria» confinats en «lo jardí zoològich d'una de las ciutats mes cultas d'Europa», gràcies a uns «misioners caritatius» que «los havien tret de llur pays» i a «uns empresaris filantropich[s]» que s'havien encarregat de «civilisarlos».

«2. Fe: Un jove ric i dotat de les millors qualitats físiques i morals no és feliç perquè el turmenta la incredulitat. Obcecat pels seus dubtes abandona els negocis per buscar una «veritat» convincent en les mes diverses religions. No té èxit, però, i, fins i tot, emmalalteix a causa d'aquest neguit. Allitat, a punt de morir, fa cridar un «penitencier del capítol» amb fama de bon predicador. Tanmateix, aquest, reconeixent-se incapaç de convèncer-lo, mana buscar el bisbe. A pesar de la gran eloqüència d'aquest, els seus esforços són inútils i, com a últim recurs, demana la benedicció papal a Roma. Quan la va a administrar, però, el moribund fa una «riallada sarcàstica» i tot seguit aclareix: «S'ha resolt la crisi que m'ha dut á la mort. Jo 'm creya excèptic, pero no ho era. Lo dupte era 'l que 'm feya lluytar desesperadament. Las darreres escenes han dissipat mon dupte. Si l'home hagués de ser creyent, sa voluntat s' imposaria á sa conciencia... ¡Gracias!... Ara moro tranquil!... porque ara moro realment incrédul...». Com el cas s'havia fet públic, no el van enterrar en sagrat.

«3. Amor: Aquesta narració es refereix en primera persona. Al narrador-protagonista, un tant donjoanesc, desenganyat de l'amor, perquè «la volup-

tuositat de tastar la fruita de tota mena dels arbres prohibits se desvaneix tantost s'hi arriba», s'apassiona pel joc, s'enamora de la «Sort». Primer, la fortuna el somriu i la fa seva. Després, li és, en canvi, esquerpa. Però, quan menys el correspon, més l'atrau, ja que «l'amor als sers fantàstichs creix ab les desdenys, y l'afany de recobrarlo sosté en costant tivantor als nirvis, perpetuant el deliri».

Les divagacions que ofereix Almirall no són, estrictament, una paròdia dels poemes floralescos, ja que, d'entrada, no adopta la forma poètica ni tan sols utilitza irònicament els recursos floralescos tòpics, sinó que suggereix una alternativa al tractament habitual dels temes, amb una intenció mig burlesca i mig renovadora. Almirall contraposa al patriotisme tradicionalista la concepció positivista tainiana de la pàtria com a raça, història i medi. A la creença religiosa, oposa el venciment dels dubtes de la fe per l'autosuficiència atea de l'home. A l'amor intangible, confronta el sentiment, encara que sigui descrit en termes romàntics, com a atracció en primer lloc física, simbolitzada (potser jugant amb la dita que els desafortunats en amor són afortunats en el joc) amb la passió per la sort.⁴³ Aquesta proposta d'Almirall és massa audaç (ell mateix ho assenyalava) com per pretendre que sigui, pròpiament, una via alternativa en el si dels Jocs Florals. De tota manera, a part el fet de donar peu a la invectiva contra els últims consistoris citada i a part el que pugui tenir de divertiment, sembla que l'article pot servir d'incitació hiperbòlica a la incorporació d'elements progressistes als Jocs, fins i tot als premis ordinaris, adreçada tant als participants dels Jocs Florals que es deixen portar per les convencions floralesques, encara que sigui intentant oferir una visió liberal dels mites, com a aquells que refusen de participar-hi per les seves limitacions. Així ho interpreta E. Canibell a la mateixa revista, a l'article *Recapitulem*: «Pàtria, Fe y Amor es lo lema de la institució més característica del catalanisme. Dels tres mots cap n'hauria de suprimir lo literat de ideals mes democràtics, no

43. A títol d'anècdota, val a referir que Melcior FONT explica que Almirall va arribar a anar a Montecarlo perquè «l'obsessionava el saber lo com i el què de la gent. El saber la inquietud, el frenesí del joc l'enllaminia» (*La vida i l'obra*, p. 435).

mirantlos desd' un punt de vista mesquí y rastrer. Qui' n dupti pot llegir las divagacions de un pessimista estampadas en las planas de L'AVENS.»⁴⁴

L'única referència que conec d'Almirall al Consistori de l'any 1885, en línies generals de caràcter més progressista que el de l'any anterior, és elogiosa, si bé circumscrita a un aspecte massa reduït com per prendre-la com una manifestació del seu sentiment global. Es tracta de l'elogi de la decisió de coronar el bust de Manuel Milà, en lloc del monument a Aribau, com s'havia proposat de primer: «Escrit ja aquest article hem sapigut que 'l Consistori dels Jochs Florals d'enguany després de detinguda discussió, ha rebutjat la idea que se li proposava d'anar a depositar una corona en lo monument a En Aribau, acordant en cambi coronar lo busto d'En Manuel Milà [mort el 1884] en lo meteix saló de la festa. Per un y altre acort un aplauso al Consistori. Realment En Milà, sens arribar tampoch a símbol, representa en lo renaxement moltíssim mes que En Aribau.»⁴⁵ L'article és una crítica al monument a Aribau, que es pretén també un homenatge a la Renaixença en general, perquè els qui la tenen per la «cosa mes híbrida que imaginar-se pugui» han volgut que el seu símbol fos tan «híbrid com llur concepció». Les referències anteriors d'Almirall a Aribau i, en particular, a «La pàtria» que conec són totes, en canvi, elogioses.⁴⁶ Tanmateix, Almirall, com hem vist, considerava, ja abans, Aribau tan sols com un precedent que prepara el terreny al «renaxement literari», que s'inicia pròpiament amb els Jocs Florals. Si aquesta institució, en els seus inicis, respon a «tendències» «vagas y confosas», se sobreentén, doncs, que es considerava encara més indefinida l'actitud d'Aribau. Indefinió que a l'article intenta demostrar-se amb l'anàlisi de l'obra i de la seva trajectòria política. Milà, en canvi, representa ja l'inici, pròpiament, del «renaxement literari», encara que sigui vagament i amb vacil·lacions. L'elogi de la decisió del Consistori sembla obeir, bàsicament, a aquest plan-

tejament, al marge de l'escassa admiració que pugui merèixer a Almirall la figura de Milà.⁴⁷

D'altra part, la conjuminació d'interessos del *Memorial de Greuges* del 10 de març de 1885, afavorida sobretot pel factor proteccionista,⁴⁸ propiciava una actitud més indulgent envers els Jocs Florals d'aquell any. Molt possiblement, en contrapartida, el prestigi d'haver estat redactor-ponent de la Comissió del Memorial devia contribuir decisivament a la seva designació com a president dels Jocs Florals de l'any següent.

4. Almirall, president dels Jocs Florals del 1886

El nomenament d'Almirall com a president pot simbolitzar, en certa manera, la culminació de la incorporació del catalanisme progressista als Jocs Florals.

El Consistori presidit per Almirall l'integraven Francesc de S. Maspons i Labrós (germà de Marià Maspons, catalanista conservador que havia presidit la comissió del *Memorial de Greuges* i havia fet la presentació del document), Ramon Picó i Campamar (nomenat l'altre any Mestre en Gai Saber), Josep Yxart (secretari del Consistori anterior), Pau Bertran i Bros (folklorista que l'any abans havia publicat *Cançons i follies [inèdites] recollides al peu de Montserrat*), Gaietà Cornet i Mas (enginyer que presidirà la secció de propaganda de l'Exposició Universal de 1888) i Cèsar August Torras (president, el 1885, de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques), que feia de secretari. No es pot dir que el Consistori sigui procliu a Almirall, sinó que té un caràcter eclèctic.

En conseqüència, tampoc les composicions guardonades no responen plenament a l'ideari literari almirallià. A la «Memoria del Sr. Secretari» es fa

44. «L'Avens» (octubre-desembre 1884), p. 599.

45. V. ALMIRALL, *L'adéu siau turons d'en Aribau*, «L'Avenc» (octubre-desembre 1884), ps. 545.

46. Vid., per exemple, el «Pròlech» esmentat als *Singlats poètics*, p. 9, *Lo renaxement català*, p. 278, *Clavé-Soler-Balaguer*, p. 402.

47. Per a la relació d'Almirall amb Milà, vid. M. JORBA, *Manuel Milà i Fontanals en la seva època* (Barcelona 1984), ps. 164, 194-196 i p. 278 (on es comenta la nota citada). Vid., a més, Melcior FONT, que especula sobre una certa enemistat entre Almirall i Milà (*La vida i l'obra*, p. 138).

48. Vid. J. M. FIGUERES, *Valenti Almirall i el Memorial de Greuges: del «Diari Català» a «La Renaixensa» (1879-1885)*, dins *El Memorial de Greuges i el catalanisme polític* (Barcelona 1986), ps. 43-55.

constar que, davant l'abundància de composicions en què «domina lo fret convencionalisme sense l'esclat de vera inspiració» i d'altres «en cambi molt pensades, empero mancades del suficient estro poètic» a causa de la «creació d'una lley de poesia feta a posta pera certàmens», al Consistori es van manifestar, bàsicament, dues tendències «marcadíssimes», tot i existir «una complerta unitat de criteri en la tria de las composicions que descollavan per son mèrit relatiu sobre las altrás»: «... per una part la d'enlayrar per medi d' un convenient rigorisme una Institució que si fou restaurada pera fer renaixer nostra literatura li cal esser avuy passat ja més d' un quart de sigle de sa restauració, la vera escola de la bona poesia catalana; per altra part la d' estimular á las generaciones poéticas que van prenent plassa cada any en nostres certàmens pera que així sia lo resultat del fallo com fidel trassumpto del estat anyal de nostra poesia, enmirallada en la festa dels Jochs Florals.»⁴⁹ Molt possiblement, Almirall, d'acord amb les opinions manifestades amb anterioritat respecte a les obres premiades als Jocs Florals i atenent els criteris d'exigència del jurat del Certamen del «Diari Català», en què devia ser molt influent, havia de donar suport, si no promoure, aquesta línia més rigorosa. Encara que a l'*Anuari* no s'esmentin altres discrepàncies, havien de produir-se, també, divergències ideològiques, tot i que, per no trencar el consens, devien ocultar-se darrera de judicis, en aparença, estrictament literaris.

El veredicté va ser el següent:

1. *Premis ordinaris*:

1.1. Flor natural: BARTRINA, Francesc: «Aniversari», Accèssits: CASTELLNAU, J. Enrich: «Après la meissou». PENYA D'AMER, Victòria: «Sempre ab tú».

1.2. Englantina d'or: THOS I CODINA, Terenci: «¡Visca la gavineta!». Accèssits: CASAS I AMIGÓ, Francesc: «La Masia». AMOR, Víctor: «La lley del amor».

1.3. Viola d'Or i d'argent: Desert. Accèssits: MESTRES, Apelles: «Job». AGULLÓ I VIDAL, Ferran: «La Gropada».

49. *Jochs Florals de Barcelona. Any XXVIII de llur restauració. MDCCCLXXXVI* (Barcelona, Estampa «La Renaixença», 1886), p. 52.

2. *Premis extraordinaris*:

2.1. A la millor poesia que canti la «solemne traslació» de les reliquies de Santa Eulària a nostra Catedral, en l'any 1339 (ofert pel Bisbe de Barcelona),⁵⁰ RIBOT I SERRA, Manuel: «La traslació de les reliquias de Sta. Eulària».

2.2. A l'autor d'un treball literari en prosa o vers que es relacioni amb l'objecte de l'Associació (ofert per l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques): RIERA I BERTRAN, Joaquim: «Fraternal».

2.3. Al poeta que descrigui millor les belleses en general de la pàtria catalana (ofert pel Centre Català): NADAL, Lluís B.: «La filosa».

2.4. Al que en vers o en prosa tracti algun punt relacionat amb el nostre dret, la nostra indústria o qualsevol altra de les matèries en la dita Memòria consignades (ofert per la Comissió del Memorial de Greuges):⁵¹ COROLEU, Josep: «La rahó del Catalanisme».

2.5. A la millor col·lecció de monòlegs escrits en prosa, el nombre de la qual no baixi de tres (ofert per Manuel Pau): VILANOVA, Emili: «Lo Nuvi, Desavinensa y Avants de la boda».

2.6. A la millor poesia a la unitat de la pàtria (ofert per la Diputació de Lleida): Desert.

2.7. A la millor poesia encomiàstica en sentit històric de l'heroi llegendari Roger de Llúria (ofert per la Diputació de Tarragona): Desert.

2.8. A l'autor de la novel·leta que millor descrigui les costums de la família obrera catalana enaltint les seves virtuts (ofert per l'Ajuntament de Vilanova i Geltrú): Desert.

2.9. Al millor treball en vers de caràcter marcadament festivo-humorístic i de més escollida forma literària (ofert per «alguns catalanistas»): Desert.

2.10. A l'autor del millor estudi sobre cants, costums o tradicions populars de Catalunya (ofert per l'Associació d'Excursions Catalana): Desert.

50. Segons refereix Melcior Font, «el bisbe Català temia d'anar a la festa per por a les manifestacions de l'Almirall en el discurs presidencial» i «un redactor del «Diari de Barcelona», que coneixia profundament l'Almirall, va dir al prelat que [...] era incapaç d'abusar del lloc que ocupava i que en una solemnitat de poesia, ell no hi faria pas republicanisme» (*La vida i l'obra*, ps. 192-193).

51. El premi es va crear amb els diners sobrers de la subscripció popular per a l'edició del *Memorial de greuges* (*ibid.*, p. 171).

2.11. A la millor poesia que es refereixi al Rosselló, exceptuant els assumptes que toquin a la política, o les vicissituds que n'han sigut la seva conseqüència (ofert per Justin Pepratx): Desert.

Resultaria prolix, en relació amb el propòsit d'aquesta nota, comentar les composicions premiades.

El discurs presidencial mereix, en canvi, atenció, perquè s'hi manifesten les conviccions d'Almirall sense excessives concessions.⁵² L'allocució s'inicia, com és tòpic, amb un cant a l'estació com a correlat dels Jocs, que són «lo moviment primaverl de las sanchs del Catalanisme», i, per extensió, de l'aspecte literari de la Renaixença. Tanmateix, aquesta metàfora, en Almirall, pren una peculiar força, a part la qualitat literària del tractament del lloc comú, per l'abast d'aquest «renaixement».⁵³ Jugant amb la denominació del certamen, assenyala que aquesta «Pasqua florida» no acaba d'esdevenir «granada», ja que la institució no ha produït un esplendor literari que regeneri els altres camps, particularment *l'aspecte polític i social*. Retreu als Jocs Florals dels «darrers anys» la falta de vitalitat, que sembla indicar «cansament o desconfiansa en lo pervenir». Es contraposa aquesta situació a la «protesta viril y esperansada» dels primers anys, que «cridava á plorar de dol y anyoransa, al meteix temps que [...] alentava á creure en la resurrecció» imprecant la «germanastra, á la que 's volia no haver conegut mai» [alusió al poema de Balaguer «Los quatre pals de sang», que Almirall solia citar per il·lustrar l'actitud dels primers floralistes]. Encara que al discurs no hi hagi referències precises, convé contextualitzar aquesta valoració positiva de la primera etapa dels Jocs en les crítiques al que tenen de «tendencias» «vagas y confusas», i cal suposar que Almirall continua situant l'inici de la decadència de la institució en l'oposició dels floralescos al federalisme, tal com veïem en escrits precedents i com corrobora *Lo catalanisme*, llibre apare-

gut el mateix dia de la celebració dels Jocs.⁵⁴ L'estat present de prostració es caricatura sarcàsticament: «Qualsevol diria que havem perdut la fé en la nostra causa, puig que lluny d'animar á la nostra terra á fer lo seu camí, sembla que 'ns reduhim á vetllarla en la malatía que la té prostrada, cantantli al capsal del lliit cansonetas y follías per ferli més soportables los dolors y las angurias.»

El poeta, per contra, té la missió de redimir la societat de la decadència de l'«excés de vida material» que l'«ofega», amb el seu estímul «intellectual i moral», però sense haver de deixar la «pura atmósfera literaria pera baixar als sorrals en que s'ha de combatre ab pasions mesquinas». Perviu, doncs, si bé amb matisos distints, part de l'idealisme que inspirava a Almirall el «Prólech» de 1867, encara que en altres aspectes sigui molt més pragmàtic. Fins i tot ara sembla que es concedeixi, més que no pas aleshores, un major protagonisme a l'art en la regeneració d'un període: mentre que al «Prólech», com hem vist, són los «fets o ideas que mudan lo món», els que produeixen la «fé artística», al discurs que estudiem, aquesta *fe artística* o «volada» seria capaç, per si mateixa, de produir la regeneració. Amb tot, cal relativitzar aquestes afirmacions, que, en part, obeeixen tan sols a una deferència amb l'auditori lletraferit. Com es precisa al mateix discurs, la poesia no és sinó una de las «moltsas forsas convergents» que fan falta per aconseguir, de manera plena, el «renaixement», òbviament, com s'assenyala a *Lo catalanisme*, no és la poesia, sinó l'«aspecte polític i social» el camp que ha de mereixer major interès, no tan sols perquè es troba menys desenvolupat que el literari, sinó per la seva incidència pràctica: «Sens abandonar lo camp de la poesia, s'ha entrat en lo de la prosa. No ens reduim ja a la protesta ineficaz, sinó que aspirem a dar-li conseqüencies, propositant-nos solucions positives.»⁵⁵

Almirall insta els poetes a cantar l'ideal, que ells poden abastar amb l'elevació artística, la qual té com a correlat l'ascensió de Jaume I al pic de Sant Jeroni. Ho permet la llibertat gairebé absoluta del poeta, que ha de preservar-la contra la temptació de l'a-

52. *Jochs Florals ... Any XXVIII*, p. 43-47.

53. Podria ser que aquest inici del discurs (si bé no necessàriament, atès el seu caràcter tòpic) influís en el començament de *La nacionalitat catalana* (1906), d'Enric Prat de la Riba, que, en un article de «La Veu de Catalunya» (1-10-1904), anomena Almirall «precursor» (recollit a E. PRAT DE LA RIBA, *Articles* (Barcelona 1934, ps. 214-216).

54. V. ALMIRALL, *Lo catalanisme* (Barcelona 1979), ps. 68-75.

55. *Ibid.*, p. 38.

dulació (bé sigui dels poderosos, com a cortesa, o bé sigui del poble, com a demagog). Així, els «cants» dels poetes «guiarán a la victoria». Si en lloc d'inspirar-se en l'esperança, en l'ideal, ho fan en el passat, que sigui en aspectes autènticament esplendents, en les «instituciones civilizadoras», que, «lluny de doblegar-se als peus d'un ministre insolent [anacronisme que reforça el caràcter al·lusiú de la frase], se redressaven davant del mateix rey y del mateix papa», i no en la barbàrie d'alguns pretesos herois. Així, reflectiran la concreació d'aquest mateix ideal en altres temps i faran recobrar-ne la fe.

El discurs, segons l'«Acta de la festa», va ser «interromput varias veces por muestras d' aplauso y asentimiento y coronat al final per una prolongada salva de picaments de mans».⁵⁶ Al marge del fet que aquesta mena de comentaris són tòpics de les actes, faltaria saber si s'aplaudia merament el president dels Jocs Florals com a tal, el redactor-ponent del *Memorial de Greuges*, la línia política d'Almirall o, pròpiament, el discurs.

El mateix dia de la celebració dels Jocs va aparèixer l'obra magna d'Almirall, *Lo catalanisme, Motius que el legitimen, fonaments científics i solucions pràctiques*. Segons assenyalava el mateix Almirall al preliminar «Quatre paraules al lector» (datat a «Barcelona, 22 d'abril de 1886»), el llibre fou concebut amb motiu dels Jocs Florals: «A mig febrer poc més o menys, va ocórrer-me lo pensament de celebrar la diada del [sic] Jocs Florals, que hem de presidir aquest any, amb la publicació d'un llibre sobre Catalanisme.»⁵⁷ Segons assenyalen Roca i Roca, Conrad Roure i Melcior Font, no tan sols això, sinó que *Lo catalanisme* és el resultat del discurs presidencial: «*Nombrado en 1886 presidente de los Juegos Florales, y en la obligación de escribir el discurso de rúbrica, adoptó el tema del Catalanismo. Y hubo de ver la obscura materia desde un punto tan dominante, y hubo de descubrir desde este punto de mira horizontes tan anchurosos y despejados, que, no obstando los límites restringidos de un*

*mero discurso, escribió un libro voluminoso y sobre todo sustancioso. Tal fué el origen de su obra maestra "Lo catalanisme" ...»*⁵⁸

El discurs, el llibre i el fet mateix de la presidència van ser diversament acollits. Mentre que, per exemple, Francesc Pelagi Briz considerava que *Lo catalanisme* és «una prova evident» que la «larva» dels Jocs Florals s'ha convertit en «crisàlida»,⁵⁹ els sectors conservadors temien la pèrdua d'una plataforma que estimaven pròpia. Així, per exemple, se'n ressent l'anomenat *grup de Vic* (que, encara que podia haver-hi coincidències puntuals, estava gairebé en contínua pugna amb Almirall): Torras i Bages arriba a parlar de «perill de naufragi» de l'autèntic esperit floral, per l'afany de control dels Jocs per part de la maçoneria, que, segons pretén provar amb argumentacions escolàstiques, és contrària a la *pàtria*, a la *fe* i a l'*amor*;⁶⁰ i Jaume

58. J. ROCA Y ROCA, Valentí Almirall. *Apuntes biográficos leídos en la sesión solemne del reparto de premios a los alumnos de las Escuelas Municipales, celebrada en el Palacio de Bellas Artes el día 1.º de Octubre de 1904 con motivo de la inauguración de la Galería de Retratos de Bienhechores de la Enseñanza* (Barcelona, Mariano Galve Impresor, 1905), p. 16. Conrad Roure refereix igualment: «*Como discurso en la poética fiesta, pronunció su estudio El catalanismo, que después publicó, ampliando sus trascendentales escritos políticos*» (*Recuerdos de mi larga vida. Costumbres, anécdotas, acontecimientos y sucesos acaecidos en la ciudad de Barcelona, desde 1850 hasta el 1900. Recopilación corregida y anotada de los artículos publicados en "El Diluvio" por Conrado Roure, Barcelona, Biblioteca de "El Diluvio", 1926, vol. 2, p. 148*) i Melcior Font afirma, també confusament, que el llibre va ser escrit «per a ésser llegit com a discurs presidencial dels Jocs Florals de 1886» (*La vida i l'obra*, p. 171).

59. F. P. BRIZ, *Quatre paraules sobre 'l'libre*, de D. V. Almirall «*lo catalanisme*» per F. P. Briz (Barcelona, Estampa de Víctor Berdós, 1886), p. 4.

60. Vid. J. TORRAS I BAGES, «Els Jocs Florals i els corrents maçònics», dins *La tradició catalana* (Barcelona 1981), ps. 75-79. La primera part del llibre, de la qual forma part aquest capítol, la constitueixen articles publicats a «La Veu del Montserrat» entre 1886 i 1888. Aquest en concret va ser publicat el 15 de maig de 1886, amb el títol de *Catalanisme i masonisme*. (N'agraeix la localització a Josep Paré, que ha estudiat en profunditat la revista.)

L'acusació de vinculació a la maçoneria, si bé deformada i de clara intenció *anatemitzadora* (en la línia del *Syllabus*), no és del tot gratuïta. Sembla que Almirall no va arribar a ser maçó, potser perquè, segons insinua Conrat Roure, no li calia la protecció d'aquesta societat, per la seva posició social, si bé va aconsellar

56. *Jochs Florals ... Any XXVIII*, p. 38. Podem imaginar-nos com devia ser la declamació del discurs a partir de la descripció de l'oratori d'Almirall que fan M. FONT (*La vida i l'obra*, ps. 144-145) i ROVIRA I VIRGILI (Valentí Almirall, p. 444).

57. *Lo catalanisme*, p. 17.

Collell, en el discurs presidencial dels Jocs Florals de 1887, sembla alludir, en concret, al certamen de l'any anterior quan parla de les «taques degudes á la maléfica influencia del temps» en l'arbre rebrostat de la institució.⁶¹

A pesar d'aquestes dissensions en el si del catalanisme, sovint, si bé a vegades pesen més altres qüestions, es tanquen files enfront de l'unitarisme. Així, Almirall, en la seva *Contestación al discurso leído por D. Gaspar Núñez de Arce en el Ateneo de Madrid con motivo de la apertura de sus cátedras en el año corriente* (de 1886, editat, però, el 1887), defensa la literatura catalana en bloc contra l'acusació de tancar-se en ella mateixa, d'«observar por el ventanillo», retorquant l'argument contra la castellana, que «mira por el resquicio de la puerta, á Soler, el primero de los dramaturgos peninsulares; á Verdager, autor de dos poemas y de unos cantos místicos con los cuales sólo podriais comparar los de vuestro siglo de oro; á Guimerà, á Collell, y á otros que junto conmigo habian ido á presentar á Don Alfonso el "Memorial de Agravios"».⁶² L'elogi de Verdager i de Collell contrasta amb les crítiques que he citat anteriorment i amb censures posteriors i el de Guimerà amb les desqualificacions literàries amb què l'atacarà quan es fundi la Lliga. En aquesta rèplica, a part el fet de «parlar per a fora» (expressió que Almirall sol utilitzar), es reflecteix la satisfacció per l'esperit d'unitat del

Memorial i per la significació ideològica de la presidència dels Jocs. Aquesta complaença, però, no trigarà gaire a esvair-se.

5. Els Jocs Florals del Primer Diu-menge de Maig (1888)

El 1887 Almirall va ser succeït en la presidència dels Jocs Florals per Jaume Collell i, el 5 de novembre, es va fundar la Lliga de l'escissió del Centre Català i del seu filial, el Centre Escolar Catalanista. L'actitud d'Almirall envers els Jocs Florals s'havia de ressentir, inevitablement, d'aquesta nova situació: «... [Els lligats] feyan y desfeyan en los Jochs Florals y demás certámenes [...]. Res los importava que tal conducta hagués imprés lo sagell de decadencia fins a las mateixas manifestacions literarias [...]. Ells s'enganyaven reciprocament y vivian contents. Al un [Verdager], l'havien proclamat primer poeta líric, al altre [Oller] novelista incomparable, al altre [Guimerà]⁶³ épich sens rival, y assentats al voltant d'una taula de café, se feyan la ilusió de formar una reunió de notables.»⁶⁴

Pot sobtar que en tals circumstàncies Almirall escollís el tema de la *Poesia del Regionalisme* per al discurs presidencial de la sessió inaugural de l'any del Centre Català (1-10-1887). El mateix Almirall justifica, però, aquest fet: «... no puch ni dech amagarvos, que 'm sento fatigat de la lluyta per la reivindicació dels drets de la Terra, en que prenh part activa desde fa ya vint anys, havent en ells après que 'l més fort obstacle que s'oposa á la victoria de Catalunya, no es pas lo vigor y constancia de sos enemichs de

al propi Roure que s'hi afiliés, consell que va seguir (*op. cit.* a la nota 10, vol. 1 [1925], p. 240). El seu bon amic Rossend Arús i Arderiu, del qual seria fins i tot marmessor, va ser el primer Gran Mestre de la Gran Lògia Simbòlica Regional Catalana els postulats autonomistes de la qual estaven, segons assenyala Pere SANCHEZ, influïts pel particularisme d'Almirall (*vid. Nacionalisme i maçoneria a Catalunya (1886-1936)*, «L'Avenç», núm. 76 de novembre 1984, ps. 70-76).

61. *Jochs Florals de Barcelona. Any XXIX de llur restauració. MDCCCLXXXVII* (Barcelona, Estampa de «La Renaixensa», 1887), p. 50.

62. Barcelona, Librería de Inocente López-Madrid, Librería de Antonio Sanmartín, 1887, p. 34. El discurs de Núñez de Arce va despertar fortes reaccions a Catalunya, entre les quals destaca, junt amb la d'Almirall, la de Mañé i Flaquer des del «Diario de Barcelona». Almirall, aquest mateix any farà també una defensa, si bé més vaga, de la literatura catalana en bloc a *L'Espagne telle qu'elle est* (*vid. V. ALMIRALL, España tal como es. Estudio preliminar y notas críticas a cargo de Antonio Jutglar*, Barcelona 1983, p. 192).

63. Almirall s'esplaiarà en la crítica contra Angel Guimerà amb motiu de la representació de *Mar i Cel* (1888). *Vid. A., Mar i Cel. Tragedia de D. Angel Guimerà*, «La Veu del Centre Català», núm. 20 (25-2-1888), ps. 116-120, article que s'anuncia ja al núm. 18 (11-2-1888), p. 108, on se'n fa una primera valoració. *Vid.*, també, Ramon FABREGAT, *Una picabaralla Almirall-Guimerà*, «Pont Blau», núm. 116 (setembre 1962), ps. 236-240.

64. *Punt de espera y retroces*, «La Veu del Centre Català», núm. 9 (10-xii-1897), ps. 49-50. *Vid.*, igualment, *Duas especies de Catalanistas*, *ibid.*, núm. 4 (5-ii-1887), ps. 19-20, *Dos de cada cosa*, *ibid.*, núm. 5 (12-xi-1887), ps. 25-26, *¡¡Pá-pam habemus!!*, *ibid.*, p. 26, *Situació dels regionalistas*, *ibid.*, núm. 10 (17-xii-1887), ps. 55-56... articles sense firmar, però atribuïbles a Almirall.

fora, sino la degeneració de molts de sos fills, que á las passions més mesquinas sacrifican los més grans interessos de la patria.

»Si, donchs, no logro correspondre á las vostras esperansas, atribuihuo á la verdadera causa, que, prescindint de ma falta de condicions, no es altra que la que vos acabo de indicar, y si mon escrit no logra interessarvos, no será pas perquè 'l asunto no s' hi presti, puig que baix lo lema "Poesia del Regionalisme", me proposo presentarvos la part mes bonica y simpática del sistema que desitjem veure més o menys completament implantat a la nostra terra.

»... Aquest any em proposo fugir de la prosa, y fins somiar, elevantme á espays que per mala sort encara imaginariis pera nosaltres. La impressió que deuria produhirvos mon discurs, si ma ploma correspongués á mos desitjos, fora la de fervos exclamar, á son final, ab lo poeta castellá:

¡Lastima grande

*Que no sea verdad tanta belleza!*⁶⁵

Almirall recorre, doncs, a la poesia com a ideal, per contraposar-lo, no amb una intenció evasiva, sinó encoratjadora, a la realitat, en part, tal com demanava als poetes en el discurs dels Jocs Florals de l'any anterior. Reconeix que l'afany d'unitat ha estat sempre una de les màximes aspiracions poètiques, però precisa que, aquest ideal, l'unitarisme el redueix a una uniformitat imposada, mentre que el particularisme, «lluny de voler combatre las varietats, las fomenta com elements de lluyta y de vida, y, armonisantlas totas, pretén arribar á la unitat pel camí de la unió lliure y expontánea». Es, per tant, el sistema «més poètic», ja que «l'element més simpàtic á la poesia es la armonisació dels contrastos». Demostrada teòricament la supremacia poètica del regionalisme, passa a concretar-ne les possibilitats literàries. Almirall descriu els temes *poetitzant-los* amb «mal girvada prosa»

(com diu recurrent a la *captatio benevolentiae*) i invitant els poetes a desenvolupar-los. D'una part, recorda les possibilitats de la història, en què no es vol deturar excessivament, perquè és l'aspecte més conegut. Insisteix, tanmateix, en una valoració selectiva. Assenyala, també, com a font d'inspiració algunes manifestacions regionals presents. Posa com a exemple les impressions d'un viatge que el va portar a contemplar l'arbre de Gernika i les *landsgemeinden* o assemblees populars legislatives suïsses. Tot seguit, proposa a l'auditori que s'imagini la realització de l'ideal catalanista, completada pel desenvolupament d'un esperit federal que l'harmonitzaria amb el regionalisme de la resta de la Península. Tot plegat, però, com confessa el mateix Almirall en la cloenda, no són sinó «somnia poètics» i, per contra, l'únic que s'observa en el camp de la *prosa* o dels fets és que els «adversaris», els unitaristes, s'hi oposen radicalment i que els catalanistes no avancen, a causa dels entrebancs dels sectors conservadors.

L'ideal poètic d'Almirall toparà, fins i tot, amb la *prosa* de la mateixa poesia. El dia 15 de novembre de 1887, a les eleccions al Consistori de 1888, es va imposar la candidatura del *lligats* (Marià Aguiló, que en serà president, el baró de Tourtoulon, Marcelino Menéndez Pelayo, Jacint Verdaguer, Angel Guimerà i Joaquim Cabot, que actuarà de secretari) a la promoguda per alguns socis del Centre Català (Joan Mañé i Flaquer, Josep Balari, Josep Lluís Pellicer, Eduard Vidal, Josep Martí i Folguera i Antoni Rubió i Lluch). A més dels noms que figuren en la candidatura guanyadora, serà mantenidor Pau Sans i Guitart, segons la pràctica habitual, no sempre respectada, d'incloure en el Consistori el secretari de l'any anterior.

El 19 de novembre es ressenya, sarcàsticament, la victòria a *La Veu del Centre Català*, burlant-se del temor de la candidatura guanyadora a ser derrotada en «lo terreno propi» (perquè en el Centre predomina «l'element actiu sobre 'l literari») i de l'afany que han hagut de posar el *lligats*, que van haver de demanar «quart y ajuda» a «La Veu del Montserrat» per «fer sortir un Consistori que fos reflexo fidel dels Rius i Taulet, Masvidal y Companyia», enfront l'escàs interès que hi van dedicar els socis que van promoure l'altra candidatura per «deturar» la «de-

65. V. ALMIRALL, *Poesia del regionalisme. Discurs llegit en la Sessió inaugural del any, celebrada lo 1er. d'Octubre de 1887*, per V. Almirall, president del Centre Català de Barcelona (Barcelona, Estampa de Víctor Berdós y Feliu, 1887), ps. 5-6. Es publica també al «Butlletí del Centre Català», núm. 7 (1-x-1887), ps. 50-58. Per a un comentari més global de l'article, vid. J. ROURA, *Poesia i política entorn d'un discurs de Valentí Almirall, Serra d'Or*, xxix (1987), ps. 455-457.

cadencia» del Jocs.⁶⁶ Es remarca el fet que, encara que la llista vagi encapçalada per Marià Aguiló, sembla que el que es pretén és que sigui president Menéndez Pelayo, ja que aquell ja ho ha estat i el baró de Tourtoulon «no pot pas ser president, puig que ni coneix lo català ni assistirà tal vegada a la festa [així va ser, perquè, segons que es va aduir, una forta bronquitis va obligar-lo a interrompre el viatge]». Es contraposen les preteses qualitats de Menéndez Pelayo⁶⁷ a la figura de Mañé i Flaquer, minimitzant les antigues discrepàncies del sector d'Almirall amb aquest. (Tanmateix, s'ha d'anunciar ja en un *postscriptum* la decisió de nomenar president Aguiló o Verdager, que, en ambdós casos, repetirien en el càrrec.) D'altra banda, s'acusa el president anterior, Jaume Collell, de barrejar els Jocs amb l'«Exposició Rius y Taulet», que havia estat ja criticada diverses ocasions pel «Butlletí del Centre Català» (nom de la revista a l'etapa anterior).⁶⁸

Al mateix número, a la secció «Notícies y comentaris», es refereix ja la nova reunió del Cos d'Adjunts, remarcant la interpellació d'un soci del Centre, Valls i Riu, a l'anterior president, Jaume Collell, sobre l'omissió de la lectura del telegrama d'adhesió a la festa tramès per «La Gralla» i «Lo Rat Penat» de Montevideo i es ressaltava el mal estat de comptes de la institució, augurant que empitjoraria pel descens del nombre d'adjunts i per la dilapidació dels «exposicionistas».⁶⁹

66. *Las elecciones de Consistori*, «La Veu del Centre Català», núm. 6 (19-xi-1887), ps. 31-32.

67. Ja a «La Veu de Catalunya», nom que pren el «Diari Català» en un cert període per problemes amb la censura, es titlla Menéndez Pelayo d'ultramuntà amb motiu de la seva candidatura a la Real Academia Española de la Lengua (18-viii-1880).

68. Segons la mateixa revista, el «Butlletí del Centre Català», «publicació purament oficial», es va convertir en el setmanari «La Veu del Centre Català» per «la necessitat de anar seguint pas a pas lo desantrotllo de la malhaurada Exposició Universal (?)» i per «la conveniència de contestar als atacs que' ns dirigian los dissidents perturbadors del Regionalisme, mentres no ténem cap organ que portés la nostra veu». (Resum, «La Veu del Centre Català», núm. 34, 16-viii-1888, p. 201.)

69. *Ibid.*, núm. 6 (19-xi-1887), p. 36. La qüestió del telegrama es torna a suscitar el 4 de febrer de 1888 (*ibid.*, núm. 17, p. 101), en una nota trametent a Valls i Riu la felicitació d'aquelles societats uruguaianes per la seva interpellació i denunciant que, mentre Collell pretenia no tenir-ne notícia, els interessats pos-

El 14 de gener de 1888, «La Veu del Centre Català» publica una carta oberta «Sobre Jochs Florals», firmada per la redacció i dirigida a Marià Aguiló, escollit finalment president.⁷⁰ A la carta, es protesta per la publicació del Cartell dels Jocs abans d'haver invitat a col·laborar-hi el Centre Català, l'Associació d'Excursions Catalana i altres institucions i per la consideració del certamen com a «extraordinari» amb motiu de l'Exposició Universal. El fet es considera l'engrandiment del «petit nubol» que va «dibuixarse» a la reunió del Cos d'Adjunts i que amenaça de convertir-se en «tempestat». Es culpa Aguiló d'haver acceptat, per segona vegada, la presidència, promoguda per alguns que «li ballan l'aygua davant dels ulls pera veure si l'enguanyan», «per créurel mes dócil», quan hi ha homes mereixedors que no l'han obtingut encara, com Mañé i Flaquer, al qual l'altra candidatura, a pesar de les discrepàncies polítiques, li oferia, generosament, la presidència. Se'l censura per la «imprudència» d'*embolicar-se* amb «lo negoci exposicionista» i se li adverteixen els compromisos que se'n deriven, com ara que «si la Regenta del Regne [...] se troba a Barcelona, no faltarà tal vegada qui li oferirà, a n'ella ó a n'alguna de sas damas, la presidencia del certamen, com a Reyna de la festa» i, ben segur, no obtindrà la flor natural l'autor del millor poema, sinó aquell a qui s'hagi destinat «el paper cortesà de presentar la flor natural a la dama regia». Es reivindica, per contra, el caràcter de «camp neutral» del certamen i la imparcialitat del Consistori. Es denuncia, a més, que l'augment de les subvencions oficials, encara que resultin aparentment providencials a causa de la seva mala gestió, és *contraproductiu*, ja que comporta un deute polític. Finalment, si

seien el rebut del telegrama, que no figurava en la llista dels no lliurats. Encara el 10 de mars, es reproduïx un article de «La Gralla» anunciant que enguany no «telegrafiaran» (*ibid.*, núm. 22, p. 132). Obviament, es busca el desprestigi de Jaume Collell i, per extensió, dels *ligats*, titllant-los de sectaris.

70. *Carta primera. Sobre Jochs Florals*, «La Veu del Centre Català», núm. 14 (14-1-1888), ps. 79-81. Per al paper de Marià Aguiló en els Jocs Florals, malauradament tan sols fins a 1875, *vid.* M. Tomás, *Marià Aguiló i els Jocs Florals de Barcelona, 1859-1875*, «Randa», v i vi (1977), ps. 136-162 i 118-151, respectivament.

bé es reconeix que Aguiló és una de las «figuras mes simpáticas dels comensos del actual Renaixement», es lamenta que la seva debilitat converteixi la «poética festa» en una «mamarratxada» més del «chanchullo» de l'Exposició.

El 21 de gener, en no haver-se rebut cap rectificació del Consistori, «La Veu» dedueix que l'exclusió de la seva entitat i d'altres institucions progressistes del Cartell és intencionada i insinua que potser es deu al fet que algú vol apoderar-se de la vetllada que se celebrava amb motiu del premi.⁷¹ Amb data del 29 de gener, el president dels Jocs Florals esmena, però, l'omissió escrivint a Almirall per demanar-li la ratificació del premi ofert pel Centre Català l'any anterior. Aquest li contesta l'endemà fent donació en nom de l'entitat d'un «objecte d'art á la poesia de tema lliure que més s'ajusti al lema del Escut d'aquest CENTRE, qual llegenda diu "Catalunya y Avant"». Ambdues cartes es publiquen amb una nota exculpant al president de l'omissió i agraint-li que hagi tingut a bé esmenar-la. Se celebra, a més, la frustració dels qui havien volgut *expulsar* els dels Jocs i s'afirma que es confia que canviï el rumb de la festa, a l'igual que s'ha resolt aquest incident.⁷²

El 25 de febrer, en «carta desclosa» al «Sr. Dr. de "La Gralla"», periòdic argentí que fa costat a Almirall en les crítiques al Consistori, s'interpreta la designació de Menéndez Pelayo com una prova de servilisme envers el govern i un intent de promoure Guimerà: «Per a afavorir los intereses de molts d'ells, varen fer *lliga* ab los fusionistas gobernantes y la paga va esser las nóminas que tothom sab que cobran; luego presumim, que pera afavorir la vanitat de son gefe literari en Guimerá, varen fer mantenedor á don Marcelino. Porque no pot inspirar lo director de *La Renaixensa* á ocupar un lloc en la "Academia de la Lengua" o en la de la "Historia". ¿Y aspiranthi, com arribarhi sense padrins d'upa?»⁷³

El 31 de març de 1888 es dona notícia del trasllat de la celebració dels Jocs al 23 de maig en un article signi-

ficativament titulat «Los Jochs Florals cortesans».⁷⁴ De primer, se censura la paraula *perllongar*, que es considera un terme tan sols mariner i que «La Veu» utilitzarà paròdicament en altres articles, i es retreuen algunes solucions ortogràfiques de l'«avis» del Consistori (possiblement, amb voluntat d'alludir, en concret, a la tendència «arcaizant» d'Aguiló). Tot seguit, es pondera l'elevat nombre d'assistents a la reunió del Cos d'Adjunts, que s'interpreta com una gran mobilització per temor que «lo bon sentit d'uns pochs pogués salvar la festa del perill de convertirse en cortesana de Castella». Es remarca que va assistir-hi el mateix president «en persona», que «ni tan sols va faltarhi lo *primer poeta del mon en los nostros temps*, vestit de sacerdot y tot», alludint irònicament a Jacint Verdaguer, i que va formar part de la mesa també Guimerà, «los tres pares, las tres estrellas de primera magnitud; la trinitat santa del nostre Renaixement», com va dir un dels oradors «ensajant per endavant l'ofici de adulador cortesá que 'ls tocará a tots de fer». Es denuncia que la proposició va ser acceptada a pesar del fet que un adjunt va assenyalar el caràcter impropcedent d'aquesta votació, ja que no pot ser aprovada una esmena dels estatuts en la mateixa reunió en què es proposa. Es refusen els precedents d'ajornament dels Jocs, justificats per «cosas de la terra» o per «accentuar la protesta», contra els motius servilistes que motiven el retard d'aquell any. Les conseqüències de la resolució són descrites caricaturescament: «Tennim, donchs, ja als Jochs Florals convertits en cortesans de la Espanya castellana. La festa se celebrará quan sigui la Cort á Barcelona, y en ella per primera vegada ressonarán los elogios als Sagasta, Moret y demás amichs desinteresats de Catalunya. Lo Cos d'Adjunts vestirá de casaca, y reunít, no en lo históric Saló de la Llotja ni tampocs en lo de Cent, sinó en un de mahó y cartró-pedra que haurá fet la fortuna dels que avuy llensan los bens de la Pubilla, no plorará, no, de dol y d'anyoransa, ni malehirá ponentadas, ni imprecará á la germanastra, sinó que doblegará la espinada davant dels poderosos, y 's creurá ditjós si sent una sola paraula de interessada cortesía. La tradició dels Jocs Florals quedará interrumpuda, y 'ls "suspirs

71. *Noticias y comentarios*, «La Veu del Centre Català», núm. 15 (21-I-1888), p. 90.

72. *Noticias y comentarios*, *ibid.*, núm. 17 (4-II-1888), ps. 100-101.

73. *Cartas desclosas. Variaciones sobre un tema ya tocat. II. Sr. Dr. de "La Gralla"*. Montevideo, *ibid.*, núm. 20 (25-II-1888), ps. 115-116.

74. *Ibid.*, núm. 25 (31-3-1888), ps. 147-149.

de l'arpa" seran substituïts per los cops de bombo que 'ns aixordarán las orellas.» L'article es clou, contundentment, anunciant la baixa del Cos d'Adjunts.

Poc després, el 5 d'abril, el Centre va enviar un comunicat al president dels Jocs retirant el premi ofert, el qual es reproduïx, el dia 7, a «La Veu».⁷⁵ En aquell mateix número, a la secció «Noticias y comentarios», es publica una convocatòria d'adjunts per a l'organització d'uns Jocs paral·lels, que se celebraran el primer diumenge de maig, firmada pel col·lectiu «La Comissió Organitzadora».⁷⁶ La precedeix una nota que els presenten com «los de la protesta dels que no volen rompre la tradició». S'assenyalen com a llocs d'inscripció el Centre Català, «El Diluvio», «La Publicidad» i «El Federalista». A continuació, es desmenteixen les suposicions que fa el «Diario de Barcelona» sobre la naturalesa d'aquest certamen fetes a partir dels llocs d'inscripció, contestant que «si á algunos los sembra que serán anti-situacioners y fins anti-dinásticos, será no per lo que ells tal vegada no farán, sino per lo que han fet los otros». A la mateixa secció, després de dues notícies de tema distint, es rebutgen el pretesos precedents del trasllat de la festa, ja no tan sols perquè haurien respost a interessos distints (com s'havia argumentat anteriorment), sinó perquè, segons «La Veu», no són tals: contra el que alguns afirmen, només uns no es van celebrar el primer diumenge de maig (els de 1860) i el retard no va ser en solidaritat amb els voluntaris que tornaven de l'Àfrica, sinó per la «impossibilitat material» de celebrar-los aquell dia al Consell de Cent, on havia d'obsequiar-se els soldats amb un «refresch».⁷⁷

La rèplica al «Diario de Barcelona» comentada va anar seguida d'una contrarèplica (el dia 10 d'abril), que va donar peu a una nova contestació de «La Veu», el dia 14.⁷⁸ L'article del Brusi serveix per repetir els arguments pels quals el Centre Català havia retirat el premi ofert als Jocs Florals oficials i havia donat suport als altres, no sense el bon humor d'acusar el «Diario de Barcelona» d'haver perdut el nord, d'a-

firmar que «el CENTRE CATALÀ es conservador en lo bon sentit de la paraula» i de donar a l'expressió «renyinas entre criadas y asistentes», que havia utilitzat el Brusi per referir-se a l'actitud contestatària del Centre, un sentit literal, identificant las «criadas» amb els *lligats*.

Al mateix número de la revista, es publiquen la Convocatòria i el Cartell del certamen del Primer Diumenge de Maig, anomenat simplement «Jochs Florals de 1888», conforme a la voluntat d'oferir una aparença *ortodoxa*.⁷⁹ A la convocatòria, es remarca que se celebren «al objecte de guardar la tradició y la significació de las festas poéticas de la terra». Al Cartell, es fixa el termini de presentació el 28 d'abril (vint dies després, tan sols, de la data de la convocatòria). Al mateix número, es dona notícia, també, de la reunió, el 5 d'abril, de l'improvisat Cos d'Adjunts, compost ja de «mes de cent trenta», dels quals van acudir «prop de cent» al Fomento de la Producción Española.⁸⁰ Es remarca que, «guardant la tradició», es va deixar un lloc al Consistori per si vol ser mantenidor el secretari de l'any anterior, Pau Sans i Guitart, *lligat* i membre del Consistori oficial, i es precisa que el nomenament de Soler es va fer tan sols per deferència, «puig saviem ben bé que la dolorosa pèrdua que acaba d'experimentar en sa familia no li permetria acceptar lo càrrech». El Consistori va constituir-se el dia següent nomenant president Conrad Roure, amic incondicional d'Almirall, i Maurici Vidal secretari. L'integraven a més, Manuel de Lasarte (director d'«El Diluvio»), Josep M. Vallés i Ribot (director d'«El Federalista»), Rossend Arús i Arderiu (amic d'Almirall fins al punt d'anomenar-lo marmessor), Joan Bru i Sanclement i Valentí Almirall mateix. Encara que hi ha diferències de matis respecte al sector més estrictament *federalista* de Josep Maria Vallès, no cal dir que el Consistori és molt proper a Almirall. Tal com es remarca, tots ells, a excepció de Rossend Arús, Maurici Vidal i Joan Bru, havien estat membres d'altres consistoris.

79. *Ibid.*, ps. 162-3. La convocatòria i el cartell es reproduïxen al número següent, «havent-se agotat lo número anterior», «al objecte de facilitar sa circulació y servir las demandas que se'ns han fet» (*ibid.*, núm. 28, 21-4-1888, ps. 168-169).

80. *Ibid.*, núm. 27 (14-iv-1888), p. 164.

75. Secció oficial, *ibid.*, núm. 26 (7-iv-1888), p. 155.

76. *Ibid.*, ps. 156-7.

77. *Ibid.*, p. 158.

78. *Ibid.*, núm. 27 (14-iv-1888), ps. 159-160.

Les reaccions dels periòdics conservadors, a part la ja comentada del «Diario de Barcelona», no s'han fet esperar. La mateixa «Veu» les provoca, acusant, per exemple, «La Renaixensa» de «poruch» per no haver reproduït les crítiques del Brusi, identificant el seu pretès apoliticisme, cada cop menys creïble, i la utilització de la condemna al silenci amb la «por».⁸¹ La revista es complau, sarcàsticament, a referir les crítiques als Jocs, reconeixent que «gracias á las intemperancias» dels seus adversaris, que són la millor propaganda, «serán una festa lluhida».⁸²

Al següent número de la revista, el 21 d'abril, es recullen jocosament algunes crítiques de diversos periòdics considerats «putxinellis» de la Lliga («Lo Catalanista» de Sabadell, «La Veu del Montserrat» de Vic, «L'Arch de Sant Martí» de Sant Martí de Provençals i «Lo Somatent» de Reus) i es repliquen, sota el títol de *Desfogaments dels lligats*.⁸³ Després de retreure un seguit de fets que qüestionen la pretesa *puresa* catalanista dels *lligats*, fent retórir sobre ells les acusacions que havien rebut en aquest sentit anteriorment els sectors d'Almirall i, implícitament, sobre si la *puresa* que ells havien volgut monopolitzar, es nega que els Jocs Florals del Primer Diumenge de Maig puguin esdevenir, com els *lligats* coincideixen a profetitzar, una paròdia.

Al mateix número, es replica l'acusació de secessionistes feta pel «Diario de Barcelona», a la qual es contraposen les contínues crides del Centre a la unitat catalanista, assegurant que no es proposen «pas crear una institució que faci la competència á una altra ja existent», sinó merament protestar, amb la convocatòria d'uns Jocs paral·lels, pel trencament de la tradició: «Feta la protesta, haurá terminat la nostra tasca, y lo any que ve, lo mateix que en los successius, no tindrem cap motiu pera fer "Jocs Florals", si 'ls que venen celebrantse fa ja més de vinticinch anys, tornan al bon camí y á llur significació tradicional. Si no tornan, pitjor, per ells; aixís com, si ab lo que han fet aquest any s'han clavet un punyal al mitj del cor, y no logran curarse de la ferida, nosal-

tres, lamentantho molt, no tindrem cap remordiment.»⁸⁴

Al número següent, el 28 d'abril, s'edita el suplement del Cartell i s'inicia la publicació dels títols i lemes de les obres presentades als «Jochs Florals de la tradició», amb 65 registres (45 dels quals corresponen a obres rebudes ja el 21 d'abril, segons s'informa al número anterior).⁸⁵ Buscant el contrast amb aquesta elevada participació, «La Veu» lamenta la notícia d'un nou «perllongament» dels Jocs oficials, que no té altra excusa possible sinó «dir clarament que [el Consistori] espera á la Regenta», i bromeja sobre la possibilitat de posar una làpida negra amb els noms dels mantenidors (el del president, «que tan malament haurá volgut acabar sa llarga y fins avuy bonica carrera», «en lletres mes grossas encara») a la Sala de Cent.⁸⁶ Finalment, s'informa, de manera despectiva, de la Memòria que es presentarà a la Regent per canviar l'aparença de «los actes aduladors».

El 5 de maig, la vigília de la festa, s'edita, a «La Veu», la relació de les obres presentades encara no inventariades, fins a un total de dues-centes trenta-una, ponderant l'abundant participació a pesar de la brevetat del termini. Es fa públic el veredict del Consistori, sense revelar encara el nom dels autors guardonats, i s'anuncia la celebració de l'endemà, pronosticant que resultarà tan «lluhida» que eclipsarà l'altra.⁸⁷

El dia 6 se celebra, al Teatre de No-vetats, la festa dels «Jochs Florals del primer diumenge de Maig», «Jochs Florals de la tradició» o, simplement, «Jochs Florals» per antonomàsia. Segons la crònica que publica «La Veu», el dissabte dia 12, va haver-hi força concurrència, fins al punt que no van bastar els vuit-cents rams de flors preparats per obsequiar les dames assistents.⁸⁸ «Los Excms. Srs. Capitá General y Gobernador Civil, enviaren al President del Consistori atentas y expressivas comunicaciones, excusant sa asistencia al acte, y las demás autoridades demostraren ab llur galanteria l'apreci que senten per la genuina festa de las lletras catalanas.» Rossend Arús

84. *Ibid.*, p. 170.

85. *Ibid.*, núm. 29 (28-IV-1888), ps. 174-175.

86. *Ibid.*, p. 176.

87. *Ibid.*, núm. 30 (5-V-1888), ps. 180-182.

88. *Jochs Florals*, *ibid.*, núm. 31 (12-V-1888), ps. 183-185.

81. *Ibid.*, p. 163.

82. *Ibid.*, p. 1644.

83. *Ibid.*, núm. 28 (21-IV-1888), p. 165-6.

va ser l'únic membre del Consistori que no va poder assistir a la celebració.

La festa es va iniciar amb la lectura del discurs presidencial feta per Conrad Roure, el qual va versar sobre «la poesia popular», potser com a contrapunt al discurs de 1867 de Marià Aguiló, president també aleshores del Jocs, sobre el mateix tema o, simplement, contraposant, en general, el popularisme defensat pels sectors d'Almirall al pretès popularisme del minoritarisme floralista.⁸⁹ Precedeix l'exposició del tema una introducció en què s'excusa l'elecció d'un aspecte «literari» («acadèmic»), contra el que és habitual als Jocs Florals de Barcelona, però freqüent en altres certàmens. Es té bona cura de remarcar, tanmateix, que no es pretén «introduir novas consuetuds en la ritualitat d'aquesta festa», els objectius de la qual es descriuen recurrent a la més rànica *topica* floralasca: «Aquí 'ns trobem reunits pera saborejar melodías poéticas, pera embelessarnos en los cantos dels trovadors, pera afalagarnos en los recorts gloriosos dels nostres antepassats, pera complauremos en las descripciones de las gayas costums que s'observan en nostras ben-volgudas encontradas ...»

El secretari, Maurici Vidal, a la seva «Memoria», remarca que «lo foch encés en 1859 ha augmentat, ha crescut, s' aixamplat, de modo que no hi ha ramificació de las manifestacions de l' inteligencia humana en que lo catalanisme no hi hagi prèrs part activa y brillant, pero sempre baix l'ombra pairal y encisadora dels "Jochs Florals" que sens mes que una sola interrupció en cas de forsa major, s' han celebrat tots los anys en la diada d' avuy», gràcies a la seva iniciativa, que ha evitat el trencament d'una «hermosa y patriótica tradició» a causa del «temperament poch catalá de certs elements catalanistas» que volien «poderse ells convertir en satélits de un sol que escalfa molt, pero que no es lo sol que ha alsat las caras y enfortit los pits d' aquells catalans que per dissort moriren ab nostras llibertats ...»⁹⁰

89. *Festa dels Jochs Florals del primer diumenge de Maig de MDCCCXXXVIII. Any XXX de llur instauració* (Barcelona, Estampa Ibérica de Francisco Fossas, 1888), ps. 27-33. Noteu la substitució de l'expressió habitual *restauració* per *instauració*, al títol.

90. *Ibid.*, ps. 35-42.

També Manuel de Lasarte, en el *Discurs de gracies*, insisteix que ells, respondent a un «deber de patriotisme», han sabut guardar «la bandera de la puresa dels principis», perquè, «rompada», «una cosa porta una altra; la concessió d' avuy sencilla y natural que sembli, justifica la de demá y poch á poch tot se desvirtúa fins a convertir-se en un perill lo que abans era fortaleza invencible».⁹¹ Acaba amb un elogi de la reina de la festa, no exempt d'una certa al·lusió a la monarquia, en general, i a Maria Cristina en particular: «Senyora, rebeu de bon grat l'homenatge de nostra gratitut. Vostra soberania es curta; però passa entre flors y poesia sens que res vinga á pertorbarla. No todas las reynas qu' ensalsa la historia pogueren dir altre tant.»

En línies, generals pot afirmar-se que, fora d'algunes referències, més que oferir una proposta alternativa, en aquests moments el que es busca és remarcar la fidelitat a la tradició, l'*ortodòxia*, fent la seva festa *més floralasca* que la dels *floralistes*. Això explica, a part el manteniment d'una certa pompa i de la *topica* floralasca, l'absència d'un discurs crític envers la tradició literària dominant als Jocs, com el que va pronunciar Almirall el 1886.

Pel que fa a les composicions premiades, en canvi, si bé les limitacions que suposa aquest afany de fidelitat a les convencions floralsques impedeix, per exemple, canviar l'estructura dels premis o atorgar-los a composicions tan agosarades com les que suggeria Almirall a *Pàtria, fe y amor. Divagacions d' un pessimista*, en el veredicté es manifesta l'esperit progressista més obertament, a causa del predomini, entre els participants, d'una línia ideològica propera als convocants i de la pràctica unanimitat del Consistori, encara que no s'adjudica l'englantina perquè «la poesia que 's feu més digna d' aquesta distinció tenia un marcat color polítich». Podia afavorir una certa tendència a premiar obres de caràcter marcadament progressista (d'acord amb el sentiment del Consistori, però en oposició al caràcter *tradicionalista* dels Jocs del Primer Diumenge de Maig) el temor de guardonar escriptors *lligats* que participessin en el certamen amb la intenció de no anar a recollir el premi i deslluir la festa. Melcior Font assenyala aquesta temença i remarca com, així i tot, Almirall es va

91. *Ibid.*, ps. 317-320.

negar a obrir cap plica per endavant.⁹²
El veredicté va ser el següent:

1. *Premis ordinariis*:

1.1. *Flor natural*: GUANYABENS I JENER, Emili: «Lo caball etern». *Accèssits*: SOLER de LAS CASAS, Ernest: «Un bés per l'amor de Deu». CASADEMUNT, Joan Manuel: «Dues cartas».

1.2. *Englantina d'or*: Desert. *Accèssits*: CASADEVALL I PIERA, Enric: «Los Juheus del Call». CARETA I VIDAL, Antoni: «La agonía del patrici».

1.3. *Viola d'or i argent*: FERRER I CODINA, Anton: «La Pitonisa d' Endor». *Accèssit*: GARRIGA I GRAU, Angel: «Leprós».

2. *Premis extraordinariis*:

2.1. A l'autor de la millor poesia que canti «regint-se» pel tema: «Catalunya y avant» (ofert pel Centre Català): FERRER I CODINA, Anton: «Los fills y de la Comptesa».

2.2. Al millor poema o composició poemàtica del tema lliure (ofert pel Consistori): MESTRES, Apelles: «Margaridó».

2.3. Al millor romanç (no s'indica el patrocinador): CASADEMUNT, Joan Manuel: «Tortosa deslliurada». *Accèssit*: (Sense nom al plec): «Las voras del Francolí».

2.4. A la millor composició humorística (no s'indica el patrocinador): MESTRES, Apelles: «La Bofetada».

2.5. A l'autor del millor sonet de tema lliure (ofert per la redacció de «El Diluvio»): SOLER, Ernest.

2.6. A la millor comèdia en dos actes (no s'indica el patrocinador): SOLER, Frederic: «La rondalla de l'infern».

2.7. A la millor obra dramàtica en dos o més actes (ofert per la Comissió Organitzadora): Desert.

2.8. Al millor estudi o article crític d'una obra literària catalana antiga o moderna (un bust de Manuel Milà i Fontanals ofert per l'escultor Joaquim Partagás): Desert.

2.9. A l'autor de la millor monografia d'una vila de la regió catalana (ofert per la redacció d' «El Federalista»): Desert.

2.10. A l'autor de la millor poesia que canti l'autonomia i lliberats de Catalunya (ofert per Salvador Valls): Desert.⁹³

Els Jocs Florals *cortesans* o *exposicionistes* van celebrar-se l'últim diumenge de maig, el dia 27. A l'*Anuari*, es justifica el retard tan sols pretextant la voluntat de complaure, de conformitat amb el Cos d'Adjunts, l'ofici de l'Ajuntament de Barcelona demanant que s'ajornessin amb motiu de l'Exposició Universal.⁹⁴ No hi ha cap diatriba contra la celebració anterior, que es prefereix d'ignorar.

Entre una festa i l'altra, surt tan sols un número de «La Veu», la vigília dels Jocs Florals *cortesans*, en què hi ha, com és lògic, al·lusions a la imminent celebració. Prèviament, s'informa que, a pesar del gran secret que guarden els lligats respecte a la qüestió de la Memòria que volen presentar a la Regent, han sabut que el «gran lligador Mossen Jaume Collell» ha demanat a la marquesa de Monistrol que intercedeixi a Maria Cristina perquè rebi la comissió creada a tal efecte.⁹⁵ Pel que fa al certamen, en concret, se'ls acusa altra volta d'haver convertit «una festa genuïnament de protesta catalana en un passatempis cortesà», seguint els passos de Víctor Balaguer, que, d'escriure les seves composicions primerenques més acèrrimament catalanistes, va passar a ser tres vegades ministre: «Si los catalanistas literaris (?) s' han proposat pendre per patró al Sr. Balaguer y los "Jochs Florals" del darrer diumenge de Maig venen á ferlos de pont pera abandonar lo tó geremiach y de protesta catalana pera entrar en un terreno més positivista, passin en bona hora, però no s' anomenin catalanistas: diguinte qualsevol altre nom que millor los escaigui.» Es tradueix, a més, un article d'«El Diluvio» en què s'acusa de no ser «original» la «Llegenda que ve á ser lo Misatge dels lligats», atribuïda a Guimerà, ja que, per les notícies que en dona «La Dinastia», ha de tractar-se de «La arxiduquesa», obra presentada als Jocs Florals del Primer Diumenge de Maig.⁹⁶ Finalment, s'informa que s'atorgarà la flor natural a Jaume Collell (desmentint, doncs, la possibilitat, que s'havia apuntat poques pàgines abans, que fos

94. *Jocs Florals de Barcelona. Any XXX de llur restauració* (Barcelona 1888), p. 41, nota 1.

95. *Notícies y comentaris*, «La Veu del Centre Català», núm. 33 (26-v-1888), p. 198.

96. *Ibid.*, ps. 199-200. S'alludeix, així a la participació dels escriptors lligats al certamen del Primer Diumenge de Maig a fi de desacreditar la festa.

per a Josep Franquesa i Gomis, autor d'uns cèlebres versos dedicats a la Regent) i s'assenyala que «han convingut que s'elegeixi pera Reyna de la festa á la Princeseta d' Asturias».⁹⁷ Es clouen les referències als Jocs catastrofísticament: «Pero al moment de compaginar-se aquest número diuhen que han surgit dificultats y se tem que la festa no resulti un fracás moral ademés del *sambenito* que ja porta per lo *perllongament*.»

El 16 de juny, surt l'últim número de «La Veu del Centre Català». No hi podien faltar al·lusions caricaturesques a la celebració en el balanç de la «dissidència»: «Van voler ferse cortesans, y á tal capritxo han sacrificat la festa mes típica de la poesia. Faltant als Estatuts y á tots els precedents, van retardar los Jochs Florals pera quan la Reyna Regent se trobés a Barcelona, y van lograr que 'ls acceptés la flor natural de mans d' un canonge [Colléll]. Pera preparar la cosa, no sols van ofegar las veus de las minorias, sino que fent de verdaders cortesans, á la entrada de la Cort, van encatífar son pas amb poesias aduladoras. Maquiavélichs ignocents, no obstant, tan bon punt com van tenir á doña Cristina sentada en lo trono de la festa, van creures obligats á ferli sentir quatre inconveniencias. Ab aquestas volgueren rentarse de la taca de cortesans, sens lograr altra cosa que afergirhi la de poc cortesos. Van quedar malament ab tothom, com malament queda tot aquell que, sens prou talent, vol fer llum al mateix temps á sant Miquel y al diable.»⁹⁸

A l'etapa següent de la revista, amb el nom del «Butlletí del Centre Català», encara hi ha referències esporàdiques a l'Exposició i als Jocs.

Potser, com assenyala Angel Carmona a propòsit dels Jocs Florals del Primer Diumenge de Maig, «l'error fou que els descendents de Robreño fessin, a l'altra cantonada, el mateix que els jocfloralistes; sembla més lògic que, culturalment, aquells homes emprenguessin un altre camí».⁹⁹ Amb tot, era lògic que, després de l'esforç d'assumpció dels Jocs Florals, justificable per la falta d'altres plataformes catalanistes igualment desenvolupades, Al-

mirall oposés resistència a la nova hegemonia conservadora, a part el ressentiment que podia existir per l'escissió després d'una certa utilització de la seva figura en el *Memorial*. D'altra banda, la creació d'uns Jocs Florals del Primer Diumenge de Maig permetia l'humorada de fer retorquir sobre els floralistes antigues acusacions, tan jocosa com les anteriors paròdies o més, si no fos per la malaurada situació política en què el sector almirallià es trobava en aquells moments, inici d'una llarga *davallada*.¹⁰⁰

A partir d'aleshores, en part pel desprestigi d'aquesta actitud envers l'Exposició i els Jocs, en part pel canvi de la situació política i el desgast de la malaltia, Almirall intervindrà escassament en la vida pública i, segons sembla, per les mateixes característiques del període, no hi ha material suficient per fixar, amb exactitud, la seva posició respecte als Jocs Florals.¹⁰¹ Possiblement devia ressentir-se de la seva marginació política, amb la consegüent desaparició de les raons pràctiques que van portar-lo a assumir-los i amb l'augment de l'avversió envers els qui els controlaven. D'altra banda, però, devia cedir a l'acceptació general dels Jocs Florals com a institució ja històrica del catalanisme, que anava transferint el seu protagonisme ideològic al catalanisme polític, al qual Almirall va contribuir decisivament.

F. XAVIER VALL I SOLAZ

100. És ja tòpic parlar de la *davallada* política d'Almirall a partir de l'escissió de la Lliga, a la qual s'afegeix el deteriorament progressiu del seu estat de salut (vid. FONT, «La davallada física», *La vida i l'obra*, ps. 187-193; ROVIRA I VIRGILI, «La davallada», *Valenti Almirall*, cap. 6; FIGUERES, «La davallada (1888-1904), *El primer Congrés Catalanista i Valenti Almirall*, ps. 15-16).

101. L'única menció d'Almirall dels Jocs Florals posterior al 1888 que conec es refereix als primers temps i és, relativament, elogiosa, per bé que es contraposen a una segona etapa caracteritzada per un catalanisme més pragmàtic. Es tracta d'una referència esporàdica en el discurs inaugural de l'Ateneu Barcelonès del 30 de novembre de 1896, any que va ser-ne president. Almirall compara el primer discurs inaugural en català de l'entitat, pronunciat l'any abans per Angel Guimerà, amb els «primitius Jochs Florals», per la recuperació de la llengua, per la temàtica poètica i, potser, en el fons, buscant una vaga al·lusió a posició política de Guimerà (*Acta de la sessió pública celebrada en el Ateneu Barcelonès el 30 de novembre de 1896*, Barcelona, Tipografia «L'Avenç», 1896, p. 22).

97. *Ibid.*, p. 200.

98. *La dissidència*, *ibid.*, núm. 34 (6-6-1888), p. 203.

99. A. CARMONA, *Dues Catalunyes. Jocflorales-cos i Xarons* (Barcelona 1967), p. 219.